

**T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ,**

**GELİŞMİŞ ÜLKELERDE ve TÜRKİYE'DE
FACTORING UYGULAMASI**

**Metin BASMACI
(Yüksek Lisans Tezi)**

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Sevgi GEREK

Amelir Çakır
1997

Eskişehir-1997

ÖZET

1980'den sonra uygulanan dış ekonomik politikalarla yeni piyasalar açılmış rekabet ortamı ve dolayısıyla yeni malî araçlara da ihtiyaç duyulmuştur. Yabancı bankaların Türkiye'de şube açma girişimlerini artırmaları, yerli bankalara dünyadaki yeni teknikleri uygulama fırsatı vermiştir. Böylece Türk malî sistemi de yeni hizmetleri ve ürünleri tanıma imkânına kavuşmuştur. Tüketici kredileri, kredi kartları, leasing, factoring gibi kavramlar, Türk finansal hayatında sıkça kullanılmaya başlamışlardır.

Doksan güne kadar kısa vadeli tüketim malları satışında kullanılan factoring, tahsilat, finansman ve garanti fonksiyonları dışında yan hizmetlerde sunmaktadır.

Factoring, dünyada eskiden beri uygulanmasına rağmen, Türkiye'de yeni bilinen bir kavramdır ve çok kısa bir zamanda önemli gelişmeler göstermiştir. Uluslararası ve iç piyasa işlemlerinde önemli bir potansiyele sahip olan factoring hakkında hukukî ve malî tereddütler çözüldüğü takdirde bu finansal aracın daha da gelişmesi ve yaygınlaşması mümkün olabilecektir.

İÇİNDEKİLER

TABLolar	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FACTORİNG KAVRAMI, FONKSİYONLARI VE TÜRLERİ YURTIÇİ VE YURTDİŞİ FACTORİNG'İN İŞLEYİŞİ

I. FACTORİNG KAVRAMI	2
II. FACTORİNG İŞLEMİNİN MÜŞTERİYE (FİRMAYA) SAĞLADIĞI YARARLAR VE SAKİNCALARI	5
II.1. Faydaları	5
II.1.1. Doğrudan Faydaları	5
II.1.2. Dolaylı Faydaları	6
II.2. Sakıncaları	6
III. FACTORİNG FONKSİYONLARI	8
III.1. Finansman Fonksiyonu (Kredi Fonksiyonu)	8
III.2. Hizmet Fonksiyonu	9
III.3. Garanti Fonksiyonu	12
IV. FACTORİNG İŞLEMİNİN TÜRLERİ	13
IV.1. Gerçek (Tam) Factoring	14
IV.2. Gerçek Olmayan Factoring	14

IV.3. Ülkeiçi (Domestic) Factoring	15
IV.4. Uluslararası (International) Factoring	15
IV.5. Ön Ödemesiz Factoring	17
IV.6. Ön Ödemeli Factoring	17
IV.7. Açık Factoring	17
IV.8. Örtülü (Sessiz) Factoring	18
V. FACTORINGİN İŞLEYİŞİ	19
V.1. Yurtiçi Factoring İşleyişi	19
V.2. Factoring İle Çalışan Bir İşletmenin Finansal Durumu Ne Yönde Etkilenir?	21
V.3. Uluslararası Factoringin İşleyişi	26
VI. FACTORING KULLANIM MALİYETİ	28
VI.1. Hizmet Bedeli (Komisyon)	28
VI.2. İskonto Bedeli (Faiz)	29

İKİNCİ BÖLÜM

GELİŞMİŞ ÜLKELERDE VE TÜRKİYE'DE FACTORING UYGULAMASI

I. GELİŞİMİ ve HACMİ	30
II. ZİNCİR FACTOR KURULUŞLARI	34
III. ÜLKELER İTİBARIYLA ÖZELLİKLERİ	36
III.1. İngiltere	36
III.2. ABD	39
III.3. Almanya	40
III.4. İtalya	41

IV. TÜRKİYE'DE GELİŞİMİ VE HACMİ	42
V. TATBİKE UYGUN SÖKTERLER	46
VI. FACTORİNG İŞLEMİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE FACTORİNG SÖZLEŞMESİNE UYGULANACAK HÜKÜMLER	47
VII. BANKALAR KANUNU AÇISINDAN	49
VIII. VERGİ MEVZUATI AÇISINDAN FACTORİNG İŞLEMİ ...	51
IX. KAMBİYO MEVZUATI VE ÖDÜNCÜ PARA VERME İŞLERİ KANUNU AÇISINDAN FACTORİNG İŞLEMİ	53
X. TÜRKİYE'DE FACTORİNG ŞİRKETLERİNE İLİŞKİN MEVZUATIN GELİŞİMİ	53
X.1. 545. Sayılı KHK'dan Önceki Durum ve Düzenleme Yapma Gereği	54
X.2. 545 Sayılı KHK ve Factoring Şirketlerine İlişkin Yönetmelikle Yapılan Düzenlemeler	55
X.2.1. 545 Sayılı KHK İle Yapılan Düzenlemeler	56
X.2.2. Factoring Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik İle Yapılan Düzenlemeler	56
X.2.2.1. Güçlü Özkaynak Yapısı ve Borçlanma Sınırı	57
X.2.2.2. Factoring Şirketlerinin Yapamayacakları İşlemler	57
X.2.2.3. Alacağın Faturaya Dayalı Olması Zorunluluğu ...	57
X.2.2.4. Bilgi ve Tecrübenin Önemi	58
X.2.3. Muhasebe Standardı	58
X.2.4. Şirketlerin Denetimi	59
X.2.5. Yönetmelik Hükümlerine İntibak	59
XI. FACTORİNG SEKTÖR ANALİZİ	60
XII. TÜRKİYE'DE FACTORİNG ŞİRKETLERİNİN MALİ YAPISI	62

XIII. FACTORING SEKTÖRÜ, SORUNLARI ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	63
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FACTORİNG'İN BENZER FİNANSAL ARAÇLARLA KARŞILAŞTIRILMASI VE FACTORİNGİN FİRMAYA (MÜŞTERİ) ULUSAL EKONOMİYE VE AB'YE ETKİLERİ

I. FACTORİNGİN BENZER FİNANSAL ARAÇLARLA KARŞILAŞTIRILMASI	67
I.1. Factoring ve Forfaiting	67
I.2. Poliçenin İskontosu İşlemi ve Factoring	68
I.3. Temlik Kredisi ve Factoring	69
I.4. İhracat Kredi Sigortası ve Factoring	70
I.5. Akreditif ve Factoring	71
II. FACTORİNG İŞLEMİNİN FİNANSAL ETKİLERİ	71
II.1. Firma (Müşteri) Üzerindeki Etkileri	71
II.1.1. Finansman Etkisi	71
II.1.2. Büro ve Personel Giderlerinden Tasarruf	72
II.1.3. Pazarlama Etkisi	73
II.1.4. Teminat Sağlama Etkisi	74
II.1.5. Kârlılık Rantabilite) Etkisi	75
II.2. Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri	75
II.2.1. Mikro Ekonomik Açıdan	76
II.2.2. Makro Ekonomik Açıdan	80
II.3. AB Açısından	87
II.4. Risk Ölçme Açısından	92
SONUÇ	93
YARARLANILAN KAYNAKLAR	97

TABLolar

Tablo II.1 : Dünya Factoring Hacmi	32
Tablo II.2 : Kıtalar İtibariyle Factoring Hacmi	32
Tablo II.3 : Ülkeler İtibariyle Factoring Hacmi	33
Tablo II.4 : Türkiye ve Dünya'da Factoring Ciro su	45
× Tablo II.5 : Türkiye ve Dünya'da 1995 Yılı Factoring Ciro su'nun Dağılımı	45
Tablo II.6 : Sektör Faaliyetinde Sektör Analizi	62
Tablo II.7 : Türkiye'de Factoring Şirketlerinin Mali Yapısı	63
Tablo III.1 : Dünya'da Factoring Hacmi (1995 Yılı)	78
× Tablo III.2 : Türkiye'de Factoring Hacmi (1995 Yılı)	78
Tablo: III.3 : Factoring Ciro su	78
Tablo III.4 : Factoring Pazarı	80
Tablo III.5 : 1996 Yılı Factoring Pazarı (Ciro Dağılımı)	81
Tablo III.6 : Factoring Ciro su Sektörel Dağılımı	81
Tablo III.7 : 1996 Yılı Factoring Ciro su Sektörel Dağılımı	82
Tablo III.8 : Factoring Sektör Gelişimi	87
Tablo III.9 : İhracatın Ülkelere Göre Dağılımı	88

GİRİŞ

Türkiye’de 1980 sonrasında uygulamaya konulan ekonomi politikaları, en başta finans kesiminin gelişmesine yol açmıştır. Bu arada bankaların, uluslararası piyasalarda geçerli olan bankacılık teknikleri konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlamıştır. Aynı dönemde ekonomiye hakim olan yüksek enflasyon firmaların nakit gereksinimlerini de arttırmıştır. Bu yıllarda borçlanma maliyetinin yüksek kredi faizlerine bağlı olarak artması dünyada uygulanan ve borçlanmaya alternatif olarak ön ödeme karşılığında alacakların devredilmesine olanak tanıyan factoring’i ülkemizde de gündeme getirmiştir.

Ülkemizde yeni sayılabilecek finansman yöntemlerinden biri olan factoring, kısaca firmaların kredili satışlarından doğan alacaklarını factor adı verilen kuruluşa temlik etmek suretiyle nakde dönüştürdükleri bir teknik olarak tanımlanmaktadır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; factoring kavramı açıklanacak, factoringin fonksiyonları finansman, hizmet ve garanti fonksiyonları, üzerinde durulacak, factoring türleri incelendikten sonra yurtiçi factoring ve yurtdışı factoring hakkında bilgi verilecektir.

İkinci bölümde, gelişmiş ülkelerde ve Türkiye’deki factoring uygulaması işlenecektir. Gelişmiş ülkelerde factoringin ülkeler itibariyle özellikleri anlatılacak ve zincir faktor kuruluşları hakkında bilgi sunulacaktır. Daha sonra ülkemizde factoring sektörünün gelişimi ve hacmi, factoring işleminin hukukî niteliği, vergi mevzuatı, Bankalar Kanunu ve kambiyo mevzuatı açısından geniş ve ayrıntılı

incelenecek, factoring şirketlerine ilişkin mevzuatın gelişimi, sektör sorunları ve çözüm önerileri ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde factoring, benzer finansal araçlarla karşılaştırılacak ve factoring işleminin firma, ulusal ekonomi, Avrupa Birliği ve risk ölçme açısından olası etkilerine yer verilecektir.

Sonuç bölümünde ise Türk Malî sistemine yeni giren ve kısa sürede yaygınlaşan factoringin önemi üzerinde durulacaktır.

Metin Başar

BİRİNCİ BÖLÜM

FACTORİNG KAVRAMI, FONKSİYONLARI VE TÜRLERİ YURTIÇİ VE YURTDIŞI FACTORİNG'İN İŞLEYİŞİ

I. FACTORİNG KAVRAMI

Factoring işlemi, en basit tanımıyla, müşteri alacaklarının factoring şirketi tarafından bedeli peşin ödenmek suretiyle satın alınmasıdır. Müşteri (işletme sahibi) borçlularıyla arasındaki işlem ilişkisinden ileri gelen mevcut ve gelecekteki alacaklarını topluca factoring şirketine (Factor'e) devretmekte, factoring şirketi de bu alacakların bedelini (fatura değerinin %80, %90 oranında) peşin olarak, yani vadesinden önce ödemektedir. Factoring şirketi alacakların bedelini henüz vadesi gelmeden ödediği için müşteriye ödeme tarihi ile vade tarihi (alacağın tahsil tarihi) arasındaki süre için mutlak banka cari hesap faizi oranında faiz yürütür.¹

Factoring şirketi devraldığı alacakların muhasebesinin tutulması, borçluya ihtarda bulunulması, alacağın tahsili ve gereğinden cebri icra yoluyla elde edilmesi gibi hizmetleri de üstlenir. Factoring şirketi üstlendiği bu hizmetler karşılığında müşteriden factoring harcı denilen ve alacağın fatura değerinin %0.5'i ile %2.5'u arasında değişen bir meblağa hak kazanır.

¹ V. Thanbausen, **Das Inland Factoring**, Vertragliche Gestaltung, Rechtsnatur und Kollision mit dem verlaangerten Eigenturasvorbehalt, Würzburg, 1984, s.1.

Ayrıca factoring şirketi bu işlem sırasında müşteri tarafından kendisine devredilen alacakların ödenmemesinin riskini de üstlenir. Factoring şirketi bu riski üstlenmesi karşılığında da “Delkrede Harcı” denilen ve fatura değerinin %0.2’si ile %0.4’ü arasında değişen bir meblağ talep eder.

Böylece factoring işlemi çok çeşitli fonksiyonları (nakit sağlama, hizmet verme, ödememe riskini üstlenme) bir arada gerçekleştiren komple bir finansman biçimidir. Bu nedenle factoring işlemi sadece bir alacağın tahsili işlemi gibi görmek veya banka iskontosuyla eş tutmak hatalıdır. Factoring işlemi çok yönlü modern bir finansal araçtır.

Böylece factoring işleminde üç ilgili taraf vardır:

- * Müşteri (firma) factoring hizmetini talep eden ve alacaklarını factoring şirketine devreden işletme.
- * Factoring şirketi (factor) müşterinin alacaklarını devir ve satın alarak karşılığını peşin (nakit) olarak ödeyen şirket (Banka).
- * Borçlu; müşterinin alacaklı olduğu kişi veya işletme.

Factoring ilişkisi, factoring şirketi tarafından daha önce standart olarak hazırlanmış olan müşterinin boçluları karşısındaki tüm mevcut ve gelecekteki alacaklarını factoring şirketine devrini içeren bir çerçeve sözleşmenin müşteri tarafından imzalanmasıyla kurulur. Borçlu bu ilişkinin tamamen dışındadır. O müşterinin alacaklarını factoring şirketine devrine itiraz edemez.

Factoring terimi, gerek diğer ülkelerde, gerekse Türkiye’de yerleşmiş bir terimdir. Bu terime Türkçe karşılık bulmak gerekirse, “Genel Alacak Devir ve Satımı İşlemi” deyimini kullanılabilir.²

² Arif KOCAMAN, *Dünyada ve Türkiye’de Factoring*, Ankara 1991, s.1.

II.FACTORING İŞLEMİNİN MÜŞTERİYE (FİRMAYA) SAĞLADIĞI YARARLAR VE SAKINICALARI

Factoring işleminin müşteriye sağladığı yararlar iki grupta toplanmaktadır. Doğrudan ve dolaylı faydaları.

II.1. Faydaları

II.1.1. Doğrudan Faydaları

Factoring işleminin müşteriye sağladığı doğrudan faydalarını şöyle sıralayabiliriz.

- Vadeli satışların getirdiği ek finansman yükünden kurtularak satışlarını artırabilmekte ve satışlardaki mevsimsel dalgalanmaların gerektirdiği finansmanı sağlayabilmektedir.

- İşletmeler nakit girişlerini öne aldıkları için, hammaddelerini peşin ödeme yaparak sağlayabilmekte ve nakit ödeme indiriminden yararlanabilmektedirler.

- Kredi kurumlarına olan yükümlülüklerini sağlamış oldukları finansman ile daha kolay ve düzenli olarak yerine getirebilmektedirler.

- Yaptıkları vadeli satışların bedellerinin önemli bir kısmını ön ödeme şeklinde factoring şirketinden aldıkları için nakit planlarını daha gerçekçi bir tarzda yapabilmektedirler.

- Ticari alacakların azalması ve sahip olunan nakit ile borçların ödenmesi dolayısıyla bilançolarını daha likit hale getirebilmekte ve kredi değerliliklerini artırabilmektedirler.

II.1.2. Dolaylı Faydaları

Factoring işleminin müşteriye sağladığı dolaylı faydalarını ise şöyle özetleyebiliriz;

- İşletmeler, müşteri ve satış cari hesap muhasebesi tutmaktan, alacak takibi ve tahsili külfetinden kurtulmakta ve böylece satış artırma ve iş geliştirme faaliyetlerine daha fazla zaman ayırabilmektedirler.

- Kendi bünyelerindeki kredi kontrol bölümünün işlerini factoring şirketi yaptığı için bu bölümün maliyetinden tasarruf etmektedirler.

- Factoring şirketi tarafından borçluların kredi değerlilikleri konusunda bilgilendirildikleri için, riskli firmalardan kaçınma olanağı bulmaktadırlar.

- Factoring işlemi, daha az bürokrasi gerektirdiği için akreditif gibi maliyeti yüksek ödeme yöntemlerinden kaçınabilmektedirler.

- Geri dönülmez factoring sayesinde borçlunun ödememe riski factoring şirketi tarafından üstlenileceği için, riske karşı tam bir korunma olanağı elde etmektedirler.³

II.2. Sakıncaları

Şüphesiz factoring şirketinin bazı sakıncalarından da söz edilmektedir. Her şeyden önce müşteri factoring şirketinin kendisine sağladığı avantajları karşılığında bir bedel ödemektedir. Factoring şirketi tarafından yapılan ön ödeme (avans) nedeniyle faiz, hizmet edimlerinin üstlenilmesi dolayısıyla factoring harcı ve alacağın tahsil edilmemesi (ödememe) riskinin üstlenilmesi nedeniyle de delkrede harcı denilen bir komisyon ödemektedir. Bu nedenle factoring işlemi ilk bakışta pahalı gelebilir. Ancak müşteriye sağladığı faydalar gözönüne alındığında, diğer finansman araçları karşısında birçok fonksiyonu bir paket halinde sunması

³ Levent ÖĞÜLMÜŞ, **Factoring**, T.İş Bankası AŞ., İktisadi Araştırmalar ve Planlama Müdürlüğü, Nisan 1995, s.8-10.

nedeniyle bir üstünlük taşıdığı ve bir bütün olarak düşünüldüğünde daha az masraflı olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan factoring işlemi dolayısıyla factoring şirketinin, müşterinin borçlularının ve dolayısıyla işletmesinin kontrolünü ele geçirdiği ve hesapları istediği zaman denetleyebildiği ileri sürülmüştür. Ancak özellikle factoring şirketinin alacağın ödenmemesi riskini üstlendiği durumlarda, böyle bir denetim zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan factoring şirketi, factoring işlemiyle aynı zamanda firmanın verimli şekilde çalışması, ona yeni pazarlar bulunmasıyla da ilgilenmektedir. Dolayısıyla sözkonusu denetim aynı zamanda müşterinin yararınadır.

Nihayet factoring şirketinin müşteri ile borçlusu arasındaki özel ilişkiye müdahale ettiği ve böylece borçlunun müşterinin yumuşak ve hoşgörülü tavrından yoksun kalacağı ileri sürülmüştür. Fakat borçlunun alacaklının şahsındaki değişikliğe katlanması, alacağın temlikinin (devrinin) mantığında mevcuttur. Borçlu için önemli olan borcunu ödemektir. O, alacaklısının yumuşak ve hoşgörülü olmasını bekleyemez.

Zaten factoring işlemi, zaruret içinde olan firmalar için elverişli bir araç değildir. Bunu iflas karşısında bir imdat freni olarak gören firmalar boşuna zaman kaybına uğrarlar ve böylece iflaslarını çabuklaştırırlar. Factoring işlemi batık firmaların değil, aksine finansal yapısı iyi olan, fakat kısa vadeli alacaklarını derhal nakde dönüştürmek isteyen firmaların başvuracağı bir finansal araçtır.

Görüldüğü gibi, factoring işlemi müşteriye birçok fonksiyonu paket halinde bir arada sunan, amacına uygun kullanıldığında sayısız faydaları olan modern bir finans biçimidir. ⁴

⁴ KOCAMAN, s.8-10.

III. FACTORİNG FONKSİYONLARI

Factoring işleminin üç fonksiyonu bulunmaktadır:

1. Finansman fonksiyonu
2. Hizmet fonksiyonu
3. Garanti (delkrede) fonksiyonu

Bu fonksiyonlar içersinde sadece hizmet fonksiyonu tüm factoring türleri için ortaktır. Diğer iki fonksiyon (finansman ve teminat) ihtiyari olarak buna eklenebilir. Yani hizmet fonksiyonu olmayan bir factoring sözleşmesi düşünülemez. Fakat finansman veya teminat fonksiyonu olmayan factoring türleri mevcuttur. Teminat fonksiyonu bulunmayan factoring türüne gerçek olmayan factoring, finansman fonksiyonu bulunmayan factoring türüne ise ön ödemesiz factoring denilmektedir.

Bununla beraber modern factoring'in en önemli fonksiyonunun finansman olduğunu da gözden kaçırmamak gerekir.⁵

Factoring işleminin tüm bu fonksiyonları (işlevleri) bir paket halinde sunabilmesi, bu işlemin diğer -benzer amaçlı- finansman araçları karşısındaki ayrıcalığını oluşturmaktadır. Böylece factoring şirketi, müşterinin hem finansmancısı, hem teminat sağlayanı ve hem de muhasebecisi olabilmektedir.⁶

III.1. Finansman Fonksiyonu (Kredi Fonksiyonu)

Factoring yoluyla müşteri alacaklarının finansmanının sağlanmasında genellikle izlenen yol, ön ödeme (avans) yöntemidir. Bu yöntemde, müşterinin alacaklarının karşılığı vade gününde veya ödemenin tahsili (borçlunun ödemesi) gününde muaccel (istenebilir) olmakta, fakat factoring şirketi (yani factor) vade

⁵ Michael MARTINEK, *Moderne Vertragstypen*, Band 1, Leasing und Factoring, 1987, s.222.

⁶ KOCAMAN, s.10-11.

gününi beklemeksizin, müşteri tarafından alacağın doğumunun fatura suretlerinin veya malın gönderildiğine dair belgelerin ibrazı suretiyle ispatlanması üzerine fatura değerinin kaideten %90'ına kadar bir meblağı derhal peşin olarak ödemektedir. Böylece müşteri borçlusu karşısındaki alacaklarının karşılığını vadesinden önce avans olarak almakta ve factoring şirketi tarafından müşterinin finansmanı sağlanmaktadır. Bu ön ödeme için factoring şirketi tarafından müşteriye, ön ödeme tarihinden alacağın tahsili zamanına kadar mutat banka cari hesap faizi oranında faiz yürütülür. ⁷

Fatura bedelinin -kaideten- %90'ı ödendikten sonra geri kalan %10'luk (bakiye meblağ) factoring şirketinin üstlenmesi gerekmeyen mala ilişkin risklerin (ayıplı malın iadesi, malı kabulden kaçınma, bedelin düşürülmesi vs.) teminatı olarak ve gereğinde -aylık devreler halinde müşterinin hesabına geçirilen- faiz ve harçlara mahsup edilmek üzere bir tasarruf hesabında alıkonulur. Demek ki mala ilişkin herhangi bir risk gerçekleşmezse, müşteri alıkonulan bu %10'luk meblağı, factoring hizmeti karşılığı ödemesi gereken faiz ve haçlar bundan düşüldükten sonra kalan kısmıyla elde edecektir. Borçlunun mala ilişkin bir ayıp ihbarında veya diğer bir itirazda bulunmayacağını anlaşılmaması veya borçlunun ödemede bulunması durumunda bu %10'luk meblağ serbest bırakılır ve müşteri bunu, faiz ve harçlarda azalmış olarak alır. ⁸

Factoring şirketi ilk olarak satın almış olduğu alacakları, Factoring-Borçlular hesabına geçirir. Bu hesap müşteri adına açılır. Borçlunun (borçluların) hesabı Factoring-Borçlular Hesabının alt hesabı olarak görülebilir. Factor tarafından sağlanan ön ödeme (avans) müşterinin takas hesabına, kalan %10'luk bakiye meblağ ise tasarruf hesabına alacak kaydedilmektedir.

⁷ ÖĞÜLMÜŞ, s.8.

⁸ THANBAUSEN, s.10.

III.2. Hizmet Fonksiyonu

Hizmet (işgörm) fonksiyonu tüm factoring türleri için ortak olan bir fonksiyondur. Yani hizmet edimlerini içermeyen bir factoring türü düşünülemez. Factoring şirketi alacakların takip ve yönetimini üstlendiği için, bu fonksiyonu ifade etmek için **alacakların yönetimi** fonksiyonu da denilmektedir.

Factoring sözleşmelerinde üstlenilen hizmet edimleri çok çeşitlidir. Ancak bunlar içinde en tipik (alışılmış) olanları şunlardır:

- Borçluların muhasebesinin tutulması.
- İhtar ve tahsil işlemlerinin üstlenilmesi ve gereğinde alacağın cebri icra yoluyla elde edilmesi.⁹

Factoring şirketi müşteri için, faturanın düzenlenmesinden başlayarak alacağın tahsil edilmesine kadar borçluların muhasebesinin (defterlerinin) tutulmasını üstlenmektedir. Böylece müşteri, borçluların hesabını doğrudan izleme imkanını factoring şirketine bırakmaktadır. Müşteri bundan böyle çok sayıda borçlusunun hesabını değil de sadece factor tarafından devralınan alacakların karşılığının gösterildiği factoring şirketinin (factor'ün) hesabını izleyecektir. Ancak factoring şirketi müşteriye kararlaştırılan hesap devrelerinde kendisi tarafından yürütülen borçluların hesabı üzerindeki tüm hareketleri (hesap hareketlerini) hesap özetlerinin ve tahsil edilen ödemelere ve açık bulunan alacaklara ilişkin listelerin gönderilmesi suretiyle bildirecektir. Bu yardımcı araçlar vasıtasıyla müşteri, borçluların muhasebesinin factoring şirketi tarafından üstlenilmesi nedeniyle bu hesaplar üzerinde kaybetmiş olduğu denetimi dolaylı da olsa sağlayabilmektedir. Görüldüğü gibi, müşteri factoring işlemiyle bir taraftan borçluların muhasebesinin tutulmasından kurtulmakta, diğer taraftan da tamamen devre dışı bırakılmamakta ve factoring şirketi tarafından kendisine hesap özetlerinin ve ödeme listelerinin gönderilmesi suretiyle dolaylı bir denetim imkanını sürdürmektedir.

⁹ ÖĞÜLMÜŞ, s.9-10.

Bu hizmet edimlerinin yerine getirilmesinde yardımcı olmak üzere factoring şirketi tarafından oluşturulan veri (data) işleme kısmı, faaliyeti sırasında muamele vergisinin ve provizyonların hesaplanması, işletme istatistiklerinin çıkarılması vs. gibi ek hizmetleri önemli bir masraf gerektirmeksizin, yani yan ürün olarak elde eder ve müşteriye sunar. Böylece factoring şirketi müşteriye işletmesinin durumu hakkında raporlar hazırlar, önemli bilgileri ve denetim verilerini emrine sunar.

Factoring şirketi bundan başka müşteriye işletmesinin pazar, üretim ve reklam politikaları hakkında danışmanlık yapar. Factoring işleminin bu danışmanlık unsuru, bazen üretim ve pazarlama tekniklerine ve vergiye ilişkin sorunları kapsar. Hatta factoring şirketi, müşteri ile borçlusu arasındaki anlaşmazlıklarda, aracı ve hakem rolü de üstlenmiş olabilir. Özellikle bu danışmanlık hizmetinin küçük ve orta ölçekli işletmeler için taşıdığı önem ortadadır.

Factoring şirketi bazı branşlarda malın ambarlanması, elleçlenmesi, sigorta ve gümrük işlemlerinin yapılması gibi nakliyecilikle ilgili faaliyetleri de üstlenebilir.

Bu suretle müşteri bir taraftan büro ve personel giderlerinde önemli bir tasarruf sağlarken diğer taraftan da kredi ve tahsil problemleri gibi işletmeler için çok zaman kaybına yol açan işlerle uğraşmaktan kurtulacak, tüm faaliyetini malın tedariki, üretimi ve satışı gibi gerçek ve verimli çabalar üzerinde yoğunlaştırabilecektir. ¹⁰

Factor üstlendiği bu hizmet edimleri karşılığında **factoring harcı** denilen ve alacağın tutarının (fatura değerinin) %0.5'i ile %2.5 arasında değişen bir komisyon talep eder. ¹¹

¹⁰ MARTINEK, s.224.

¹¹ KOCAMAN, s.14-15.

III.3. Garanti Fonksiyonu

Buna **delkrede fonksiyonu** da denilmektedir. Teminat (delkrede) fonksiyonu factoring şirketinin kendisine devrolunan alacaklar bakımından borçlunun ödememesinin yani alacağın tahsil edilememesinin riskini üstlenmesidir. Bu riskin üstlenilmesi durumunda factoring şirketi, borçlunun ödememesi durumu için müşteriye her türlü rücu (başvuru) imkanından vazgeçmektedir.

Factoring şirketi bu riski üstlenmeden önce, müşterinin borçlularının ödeme gücünü araştırır ve münferit araştırmalarının sonucunun olumsuz çıkması halinde alacağı satın almayı reddetmek hakkını saklı tutar. Böylece factoring şirketi sadece borçlusunun ödeme gücünü araştırdığı ve onayladığı alacakları ödememe (delkrede) riskini üstlenerek satın almaktadır.

Borçlunun ödememesi riskini (delkrede riskinin) üstlenilmesi durumunda factoring şirketi **alacağın sağlamlığından sorumlu** olmakta, buna karşılık alacağın varlığından sorumluluk müşterinin (firmanın) üzerinde kalmaya devam etmektedir. Böylece müşteri, borçlusu tarafından alacağın varlığına ilişkin olarak ileri sürülebilecek itirazlardan da sorumlu olmaktadır. Yani mala ilişkin risk, müşterinin üzerinde kalmaktadır.

Borçlunun ödeme gücü bulunmadığının saptanması için factoring şirketi tarafından borçlu hakkında icra takibi yapılmış olması veya iflasın açılması gerekmez. Müşteri factoring şirketi tarafından devralınan alacağın vadesinin gelmesinden itibaren -sözleşmede kararlaştırılan- belli bir bekleme müddetinin (genellikle 90 gün) geçmesiyle alacağın karşılığını kesin olarak elde eder. Çünkü bu 90 günlük sürenin geçmesiyle delkrede riski gerçekleşmiş olur.

Bugünkü yaygın eğilim, factoring şirketlerinin yapılan sözleşmelerde borçlunun ödememesinin riskini (delkrede riskini) üstlenmesi yönündedir. Ancak

sözleşmelerde bu riski azaltmak için factoring şirketi lehine bazı tedbirlere de yer verilmektedir. İlk olarak factoring şirketinin borçlunun ödememesi riskini üstlendiği durumlarda, müşterinin alacağını (alacaklarını) factoring şirketine devrettiğinin borçluya bildirildiği açık işlem tarzı izlenmektedir. Böylece borçlunun alacağın devredildiğinden habersiz olarak eski alacaklısı müşteriye ödemede bulunması önlenmek istenmektedir. Yine uygulamada genellikle factoring şirketi önceden toptan temlik suretiyle müşterinin borçlu karşısındaki tüm alacaklarını kendisine devrettirmektedir. Bu suretle müşterinin borçlusu karşısında sahip olduğu alacaklar arasında seçim yaparak, bunlar arasında sadece ödenmesi şüpheli olanları factoring şirketine devretmesinin önüne geçilmek istenmektedir. Müşteri factoring şirketine alacaklarını önceden topluca devrederek böyle bir seçim imkanından vazgeçmektedir. Aksini düşünmek, devraldığı alacakların karşılığını vadeden önce peşin olarak ödeyen factoring şirketini katlanılmaz bir risk altına sokardı.

Factoring şirketi borçlunun ödememesi riskini (delkrede riskini) %100 üstlenmesi durumunda fatura değerinin %0.2'si ile %0.4'ü arasında değişen **delkrede harcına** hak kazanır.¹²

IV. FACTORING İŞLEMİNİN TÜRLERİ

Factoring işleminin çok çeşitli türleri vardır. Ancak bunların başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz.

1. Gerçek factoring
2. Gerçek olmayan factoring
3. Ülkeiçi (Domestic) factoring
4. Uluslararası factoring
5. Ön ödemesiz factoring
6. Ön ödemeli factoring

¹² KOCAMAN, s.15-16.

7. Açık factoring
8. Örtülü (sessiz) factoring

IV.1. Gerçek (Tam) Factoring

Factoring şirketinin factoring işlemini sunduğu tüm fonksiyonları (finansman hizmet ve teminat fonksiyonları) birlikte üstlendiği durumlarda gerçek factoring veya tam factoring söz konusudur. Bugün uygulamada hakim olan ve factoring in asıl tarzını oluşturan factoring biçimi budur. Buna Amerikan tipi factoring de denilmektedir.

Bu işlem tarzında factoring şirketi işleminin sunduğu her üç fonksiyonu da üstlenmekle beraber, bu işleme asıl damgasını vuran ödememe riskinin (delkrede riskinin) üstlenilmesidir. Gerçek (tam) factoring de factoring şirketi gerçek olmayan factoring den farklı olarak, borçlunun ödememesinin riskini üstlenmektedir.

Bu factoring tarzı gelişmiş ve yaygın factoring biçimini oluşturmakla beraber gerçek factoring yapılabilmesinin ön koşulu factoring şirketlerinin müşterileri (firmalar) hakkında çok iyi bilgi toplayabilme (istihbarat) imkanına sahip olabilmeleridir. Bu nedenle, bazı Avrupa ülkeleri factoring uygulamasına geçtikleri ilk yıllarda, bu factoring tarzına pek sıcak bakmamışlardır. Bununla beraber Türkiye'deki factoring uygulaması başından beri gerçek factoring'i model almıştır.

Gerçek factoring işlemi -kural olarak- açık factoring biçiminde yapılmaktadır. Yani alacağın factoring şirketine devredildiği borçluya bildirilmektedir.

IV.2. Gerçek Olmayan Factoring

Gerçek olmayan factoring de factoring şirketi ödememe riskini üstlenmemektedir. Yani borçlunun ödememesi (alacağın tahsil edilmemesi) riski

müşterinin üzerinde kalmaktadır. Görüldüğü gibi, gerçek olmayan factoring de factoring işleminin finansman ve hizmet fonksiyonları bulunmakta, fakat teminat fonksiyonu bulunmamaktadır. Böylece gerçek olmayan factoring de müşteri (firma) sadece alacağın varlığından değil, sağlamlığından da sorumlu kalmaktadır.

Bu factoring tarzında, borçlu belli bir bekleme müddeti içinde (90 veya 120 gün) ödemede bulunmazsa, factoring şirketi alacağı müşteriye (firmaya) geri yükümlene hakkına sahiptir. Halbuki gerçek factoring de factoring şirketi böyle bir rücu (geri yükümlene) imkanından vazgeçmektedir. Bu farklılık gerçek factoring ile gerçek olmayan factoringin hukuki açıdan da farklı şekilde değerlendirilmesine yol açmakta ve gerçek factoringin **satım factoring'i**, buna karşılık gerçek olmayan factoring'in ise **ödünç factoring'i** olarak nitelendirilmesine neden olmaktadır. Gerçek olmayan factoring'deki bu geri yükümlene imkanı, gerçek factoring'de olduğu gibi kesin bir edim değişiminin varlığını kabul imkanını engellemekte, böylece ödünç işleminden söz edilmesine sebebiyet vermektedir.

Gerçek factoring'in genellikle açık factoring tarzında yapılmasına karşılık gerçek olmayan factoring açık işlem veya örtülü işlem biçiminde gerçekleştirilmektedir. ¹³

IV.3. Ülkeiçi (Domestic) Factoring

Aynı ülkede faaliyet gösteren alıcı, satıcı ve yerel factor kuruluşu arasında gerçekleşen üç taraflı factoring türüdür. ¹⁴

IV.4. Uluslararası (International) Factoring

Uluslararası factoring, İkinci Dünya savaşından sonra denizaşırı ihracat factoring'i alanında Amerikan bankaları ve factoring organizasyonları ile büyük

¹³ Binder GEGENSCHILD, *Die Entwicklung des Modernen Factoring*, Fritz Knapp Verlag Frankfurt am Main, 1987, s.25-27.

¹⁴ ÖĞÜLMÜŞ, s.11-12.

Avrupa bankalarının işbirliği sonucu gerçekleşmiştir. Altmışlı yıllardan sonra uluslararası factoring grupları çerçevesinde tüm dünyada yayılmıştır. Uluslararası factoring alanında çeşitli ülkeler arasında yeknasak düzenlemeler getirilmesi konusundaki çalışmalar UNIDROIT tarafından sürdürülmektedir.

Uluslararası factoring'de sınır ötesi mal teslimlerinden (çok seyrek olarak hizmet edimlerinden) ileri gelen alacaklar satılmaktadır.

Uluslararası factoring'de dört taraf vardır:

- Müşteri
- İhracatçı factor
- İthalatçı factor
- Borçlu (ithalatçı)

İhracat factoring'inde müşteri belli ülkedeki borçlu karşısında mal tesliminden ileri gelen alacağını kendi ülkesindeki ihracatçı factore (factoring şirketine) satar ve temlik eder. İhracatçı factor sözkonusu alacağı, borçlunun (ithalatçının) ülkesindeki factoring muhabirine (ithalatçı factore) satmaya yetkilidir. Kaideten uluslararası bağlantılı bir banka olan ihracatçı factor, ithalatçı factor bu riski üstlendiği ölçüde yabancı borçlunun (ithalatçının) ödemeye muktedir olmamasının riskini üstlenir. Borçlunun ödeme kabiliyetinin araştırılması sadece ilgili ithalatçı factor tarafından yapılır. Ancak ithalatçı factor, borçlunun ödememesini belli bir meblağ'a (limite) kadar üstlenir. Hatta ithalatçı factorunun borçlunun ödememe riskini tamamen veya kısmen belli alacaklar için üstlenmesi de mümkündür. Buna karşılık diğer riskler örneğin para ve transfer riski factore ait değildir.

Buradaki işlem tarzına uluslararası factoring de **ikili factor sistemi** adı verilmektedir ve bu yöntem, uluslararası factoringin işleyiş tarzının klasik biçimini göstermektedir. ¹⁵

¹⁵ KOCAMAN, s.16-18.

IV.5. Ön Ödemesiz Factoring

Finansman fonksiyonu içermeyen türdür. Factor sadece alacakların vadede tahsil edileceğini garanti etmektedir. ¹⁶

IV.6. Ön Ödemeli Factoring

Müşteri finansman sağlanan bu türde factor, fatura ve sevk vesaiki'nin kendisine gönderilmesinin ardından alacakların %80 kadarını peşinen ödemektedir. ¹⁷

IV.7. Açık Factoring

Açık factoring de müşteri tarafından borçluya genellikle bir hesap başlığıyla alacağın factore temlik edildiği ve bundan böyle borçtan kurtulma etkisiyle ancak factore (factoring şirketine) ödemede bulunabileceği bildirilmektedir. Böylece borçlunun temlikten habersiz olarak yanlışlıkla, eski alacaklısına (müşteriye) ödemede bulunması önlenmek istenmektedir. Alacağın factoring şirketine devredildiği (temlik edildiği) kendisine ihbar edilen borçlu iyi niyetle eski alacaklısına (müşteriye) ödemede bulunduğunu ileri süremeyecektir. ¹⁸

Bu işlem tarzı, daha çok gerçek factoring'de uygulanmaktadır. Borçlunun ödememe riskinin factoring şirketi tarafından üstlenildiği gerçek factoring'de açık işlem tarzı izlenerek factoring şirketinin riskinin katlanılmaz hale gelmesi önlenmek istenmektedir.

¹⁶ Cumhuriyet ÖZAKMAN, "Factoringin Teorik Esasları ve Dünya Uygulaması", Semineri, Yazılı Metin Notları, İKV, C.I, İstanbul 1991, s.1.

¹⁷ ÖĞÜLMÜŞ, s.12.

¹⁸ ÖZAKMAN, s.18.

Açık factoring de factoring şirketi yeni alacaklı olarak ortaya çıktığı için örneğin, borçluya kendi adına ihtarda bulunmakta ve alacağı bizzat tahsil edebilmektedir.

IV.8. Örtülü (Sessiz) Factoring

Örtülü işlem tarzında alacakların factoring şirketine devri (temliki) örtülü olarak gerçekleştirilmekte, yani temlikin borçluya bildirilmesinden vazgeçilmektedir.

Factoring şirketi (factor) örtülü factoring de yeni alacaklı olarak belirmediği için ne borçluya kendi adına ihtarda bulunabilir, ne de alacağı bizzat tahsil edebilir. Factoring şirketi ancak müşteri (firma) üzerinden, yani dolaylı olarak ihtarda bulunabilir. Bununla beraber müşteri kendisine yapılan tüm ödemeleri factoring şirketi ile arasındaki ilişki nedeniyle derhal factoring şirketine havale etmekle yükümlüdür.

Bu arada factoring şirketi, müşterinin yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde temliki açıklamak (ihbar etmek) hakkını da sözleşmede saklı tutmuş olabilir.

Örtülü işlem tarzında factoring şirketi yeni alacaklı olarak ortaya çıkmadığı için borçlu iyi niyetle müşteriye yaptığı ödemeyle borcundan kurtulmaktadır. Bu suretle factoring şirketi, müşteriye ödemiş olduğu avansı geri almamak tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Bu nedenle kural olarak sadece gerçek olmayan factoring de uygulanan örtülü işlem tarzı, hatta son zamanlarda bu alanda da geri plana itilmektedir.

Ancak borçlu kararlaştırılan bekleme müddeti (90 veya 120 gün) içinde ödemede bulunmazsa, factoring şirketi açık işlem tarzında olduğu gibi, alacağı (ödediği avansı) müşteriye rücu etmek hakkına sahiptir.¹⁹

¹⁹ KOCAMAN, s.16.

V. FACTORINGİN İŞLEYİŞİ

Factoring işleminin özünü satıcıların kredili satışlarını factor'e devrederek finansman, hizmet, garanti gibi fonksiyonlardan yararlanmaları oluşturmaktadır. İşlemin bu özelliği yurt içi ve yurt dışı factoring'e önemli bir değişim göstermemekle birlikte işleyiş süreci açısından bazı farklılıklar bulunduğundan aşağıda her iki factoring türünün işleyişi ayrı ayrı gösterilmiştir.

V.1. Yurtiçi Factoring İşleyişi

Yurtiçi factoring sırasıyla şu aşamaları izlemektedir.

1.1. Öncelikle satıcı, alıcılardan siparişlerini almaktadır.

1.2. Satıcı factoring şirketine, alıcıların isim ve adresleri, çalıştıkları bankalar, yıllık ortalama satış tutarları, standart satış vadesi, satışa konu olan mal ve hizmet çeşitleri gibi bilgileri içeren bir form ile başvurmaktadır. Factoring şirketi, alıcıların ödeme gücü ve piyasa hakkında gerekli istihbaratı yapıp, kredi değerliliklerini belirledikten sonra her borçlu için ayrı bir işlem limiti tahsis edip satıcıya bildirmektedir. Factoring şirketi bu limitleri gözönüne alarak ayrıca satıcı için de bir üst sınır belirlemektedir.

1.3. Gerek alıcılar, gerekse satıcı için limitin belirlenmesinden sonra satıcı ve factoring şirketi arasında hak ve yükümlülüklerin tespit edildiği "yurtiçi factoring" sözleşmesi imzalanmaktadır.

1.4. Bu aşamada satıcı malları alıcılara göndermektedir.

1.5. Bundan sonra satıcı, kestiği faturaların aslını alıcılara, bir kopyasını da sevk vesaiki ile birlikte factoring şirketine göndermektedir. Bildirimsiz factoring ve fatura iskontosu dışındaki factoring türlerinde satıcı faturaya alacakların factoring

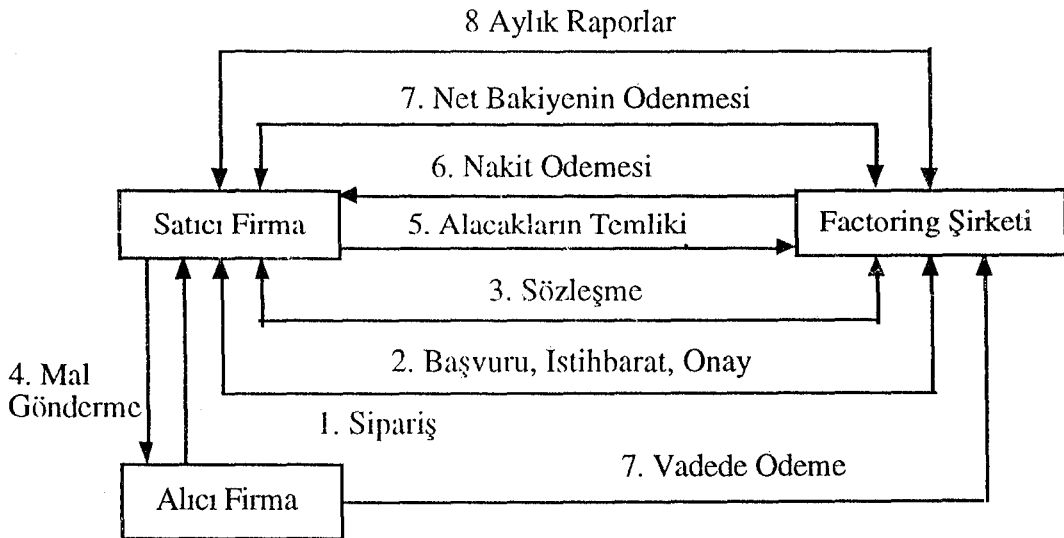
şirketine devredildiğini belirten temlik beyanını koymakla yükümlüdür.

1.6. Bu beyan alacakların factoring şirketine devredildiğini ve bundan böyle ödemelerin vadede factoring şirketine yapılması gerektiğini belirtmektedir. bu yükümlülük satıcı tarafından fatura asıl ve sürelerine yazılarak veya factoring şirketinden sağlanmış etiketler yapıştırılarak yerine getirilir. Faturalara temlik şerhi konulmasına karşın alıcılar borçlarını satıcıya ödemeye devam ettikleri takdirde, satıcı bu ödemeleri hemen factoring şirketine iade etmekle yükümlüdür.

1.7. Fatura sevk ve belgesinin suretini alan factoring şirketi talep halinde alacağın en fazla %80'ine kadar bir tutarı satıcıya hemen ödemektedir.

1.8. Alıcılar ödemeyi vadede factoring şirketine yapmaktadırlar. Ödeme yapıldığı gün hesaplanan faiz ve diğer masraflar toplamı başlangıçta ödenmemiş olan %20 dolayındaki bakiyeden düşülerek kalan tutar satıcıya ödenmektedir.

1.9. Factoring şirketi, satıcıya alacakların durumunu gösteren aylık raporlar göndermektedir. Satılan malları satış defterine kaydeden şirket satıcı ve alıcıların her biri için ayrı hesap tutmakta ve alacaklar ödendikçe hesaptan düşmektedir.²⁰



²⁰ Selahattin TUNCER, "Dünyada ve Türkiye'de Factoring" Semineri, Yazılı Metin Notları, İKV, C.II, İstanbul 1991, s.20-21.

Satıcı kendisine yapılan yeni siparişleri hemen factoring şirketine iletmektedir. Factoring şirketi, sipariş veren yeni firmalar hakkında bilgi toplayıp bu alıcılara yapılacak satışları factoring kapsamında değerlendirip değerlendiremeyeceğini satıcıya bildirmektedir. Factoring şirketinin onay vermemesine rağmen bu alıcılara satış yapan firma alacakların ödenmeme riskini kendisi üstlenmektedir.

Yurtiçi factoringe ilişkin halen geçerli piyasa koşulları uyarınca örnek bir hesaplama yapılmıştır. Buna göre 45 gün vadeli TL. 100 milyarlık bir alacağın %80 ön ödeme ve %85 faiz oranı üzerinden temlik edildiği varsayılmıştır. Alacağın temliki sırasında %1 oranında komisyon, komisyonun %5'i oranında BSMV ve alacak tutarının %0.6'sı oranında damga vergisinden oluşan toplam TL 1.650 milyon peşin olarak tahsil edilmektedir. Daha sonra %80 ön ödeme oranı üzerinde satıcıya TL 80 milyar ödemede bulunmaktadır. Bu aşamadan sonra vade beklenmekte ve vadede alıcıdan TL 100 milyar tahsil edilmektedir. Faiz ve bu faiz üzerinden hesaplanan BSMV tutarı olarak TL . 8.925 milyon satıcının geri kalan TL 20 milyarlık alacağından TL 11.075 milyon satıcıya ödenmekte, böylece işlem son bulmaktadır.

Sözkonusu işlemin satıcıya maliyeti aşağıda gösterilmiştir.

	<u>(Milyon TL)</u>
Komisyon (Alacak tutarının %1'i)	1.000
Damga vergisi (Alacak tutarının %0.6)	600
Faiz (Ön ödeme üzerinden %85)	8.500
BSMV (Komisyon ve Faiz'in %5'i)	475
TOPLAM	10.575

V.2.Factoring İle Çalışan Bir İşletmenin Finansal Durumu Ne Yönde Etkilenir?

Galaksi A.Ş. yıllık cirosu 20 milyar TL ve sadece yurtiçi satışı olan orta ölçekli bir işletmedir. Üretilen ürünler belli başlı dayanıklı tüketim malı üreten

sanayi firmalarına satılmaktadır. Alıcı konumundaki sanayi firmaları GALAKSİ A.Ş.'ye yıllık siparişlerini vermekte ve ödeme koşullarını kendileri saptamaktadırlar. alıcılar 30 günlük vade ile cari hesap şeklinde ödeme yapmakta, bu da GALAKSİ A.Ş.'ye bir finansman yükü getirmektedir. GALAKSİ A.Ş. bu yükün altından sermaye artırımına gitmeksizin iki şekilde kalkabilir.

1. Bankalardan kısa vadeli kredi alarak
2. Factoring yaparak

Bu iki seçeneğin işletmenin bilançosu üzerindeki etkileri şöyle olacaktır.

FACTORİNG VE BANKA KREDİSİ ÖNCESİ BİLANÇO
GALAKSİ A.Ş.
BİLANÇO

31.12.1995 tarihi İtibariyle (Milyon TL)

Aktif		Pasif	
CARİ VARLIKLAR	400	CARİ BORÇLAR	350
Kasa	10	Banka Kredileri	180
Ticari Alacaklar	200	Ticari borçlar	120
Stoklar	120	Diğer Borçlar	50
Diğer Cari Varlıklar	70		
BAĞLI DEĞERLER	80	UZUN VADELİ BORÇLAR	100
NET SABİT VARLIKLAR	220	ÖZ SERMAYE	250
TOPLAM AKTİFLER	700	Ödenmiş Sermaye	50
		İhtiyat ve Karşılık	150
		Net Dönem Kârı	50
		TOPLAM PASİFLER	700

Galaksi A.Ş. hammadde alımlarını finanse etmek için 160 milyon TL. kısa vadeli banka kredisi kullanıyor. Banka kredisi sonrası işletmenin bilançosu şu şekilde değişecektir.

GALAKSİ A.Ş.

BİLANÇO

31.12.1995 Tarihi itibariyle (Milyon TL.)

Aktif		Pasif	
CARİ VARLIKLAR	560	CARİ BORÇLAR	510
Kasa	10	Banka Kredileri	340
Ticari Alacaklar	200	Ticari borçlar	120
Stoklar	280	Diğer Borçlar	50
Diğer Cari Varlıklar	70		
BAĞLI DEĞERLER	80	UZUN VADELİ BORÇLAR	100
NET SABİT VARLIKLAR	220	ÖZ SERMAYE	250
TOPLAM AKTİFLER	860	Ödenmiş Sermaye	50
		İhtiyat ve Karşılık	150
		Net Dönem Kârı	50
		TOPLAM PASİFLER	860

Alınan 160 milyon TL'lik banka kredisi olduğu gibi stoklara yatırılmıştır.

Banka kredisi öncesi;

Cari Oran : 1,143
Net İşletme Sermayesi : 50 Milyon

Banka kredisi sonrası;

Cari Oran : 1,098
Net İşletme Sermayesi : 50 Milyon

Görüldüğü gibi işletmenin net işletme sermayesi artmamış, ancak likiditesinde bir kötüleşme olmuştur.

Galaksi A.Ş. aynı tutardaki bir işletme sermayesi gereksinimi için banka yerine DEMİR FACTORİNG'e başvurmuş ve factoring yapmış olsaydı bilançosu şu şekilde bir değişime uğrayacaktı.

GALAKSİ A.Ş.

BİLANÇO

31.12.1995 Tarihi itibariyle (Milyon TL.)

Aktif		Pasif	
CARİ VARLIKLAR	400	CARİ BORÇLAR	350
Kasa	10	Banka Kredileri	180
Ticari Alacaklar	40	Ticari borçlar	120
Stoklar	280	Diğer Borçlar	50
Diğer Cari Varlıklar	70		
BAĞLI DEĞERLER	80	UZUN VADELİ BORÇLAR	100
NET SABİT VARLIKLAR	220	ÖZ SERMAYE	250
TOPLAM AKTİFLER	700	Ödenmiş Sermaye	50
		İhtiyat ve Karşılık	150
		Net Dönem Kârı	50
		TOPLAM PASİFLER	700

Demir Factoring'den sağlanan 160 Milyon TL.'lik finansman olduğu gibi stoklara yatırılmıştır.

Factoring öncesi;

Cari Oran : 1,143

Net İşletme Sermayesi : 50 Milyon

Factoring sonrası;

Cari Oran : 1,143

Net İşletme Sermayesi : 50 Milyon

Görüldüğü gibi factoring sayesinde net işletme sermayesinde ve likiditede bir değişim olmaksızın, işletme gerek duyduğu fonlara kavuşmuştur. Demir Factoring'den sağlanan 160 milyon TL.lik finansman olanağı banka kredilerinin kapatılmasında kullanılmış olsaydı, işletmenin bilançosu şu şekilde bir değişime uğrayacaktı.

GALAKSİ A.Ş.

BİLANÇO

31.12.1995 Tarihi itibariyle (Milyon TL.)

Aktif		Pasif	
CARİ VARLIKLAR	240	CARİ BORÇLAR	190
Kasa	10	Banka Kredileri	20
Ticari Alacaklar	40	Ticari borçlar	120
Stoklar	120	Diğer Borçlar	50
Diğer Cari Varlıklar	70		
BAĞLI DEĞERLER	80	UZUN VADELİ BORÇLAR	100
NET SABİT VARLIKLAR	220	ÖZ SERMAYE	250
TOPLAM AKTİFLER	540	Ödenmiş Sermaye	50
		İhtiyat ve Karşılık	150
		Net Dönem Kârı	50
		TOPLAM PASİFLER	540

Demir Factoring'in sağlanan 160 Milyon TL.'lik finansman olanağı ile banka kredileri kapatılmıştır.

Factoring öncesi;

Cari Oran : 1,143

Net İşletme Sermayesi : 50 Milyon

Factoring sonrası;

Cari Oran : 1,263

Net İşletme Sermayesi : 50 Milyon

Görüldüğü gibi factoring sayesinde net işletme sermayesinde bir değişiklik olmamasına rağmen işletme banka kredilerini geri ödeyebilmiş ve likiditesini arttırabilmiştir.

V.3. Uluslararası Factoringin İşleyişi

Alicının yabancı bir ülkede bulunması halinde ihracat factoringi sözkonusu olup, satıcı firma factoringden yararlanarak kredi riskinden kurtulmakta ve ihracatını vadeli yapabilmektedir.

Uluslararası factoring işlemi aşağıdaki aşamalardan oluşmaktadır.

1.1. İthalatçı ile ihracatçı arasında bir sipariş sözleşmesi yapılmaktadır.

1.2. İhracatçı firma, ithalatçının adı, adresi, ödeme vadesi ve koşullarını kendi ülkesindeki factoring şirketine (export factor) bildirmektedir.

1.3. İhracat factoring şirketi ithalatçının ülkesindeki factoring şirketine (İmport Factor) alıcı hakkındaki bilgileri aktararak limit talebinde bulunmaktadır.

1.4. İthalat factoring şirketi, kredi değerliliğini uygun bulursa alıcı için bir limit saptayarak bunu ihracat factoring şirketine, ihracat factoring şirketide ihracatçıya bildirmektedir.

1.5. İhracatçı ile ihracat factoring şirketi arasında factoring sözleşmesi imzalanmaktadır.

1.6. İhracatçı malları alıcıya göndermektedir.

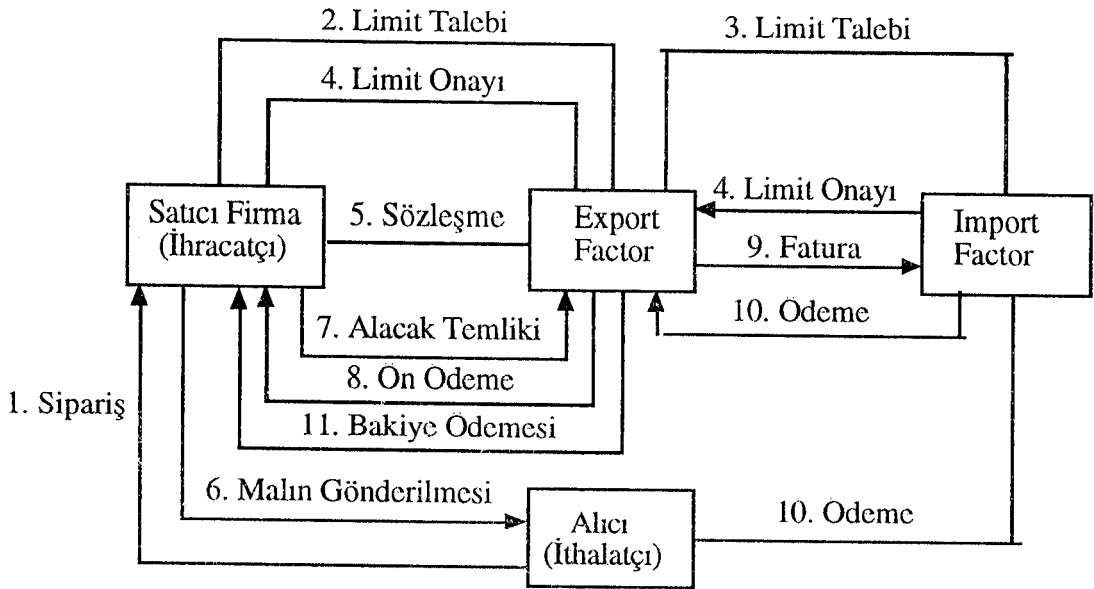
1.7. İhracatçı sattığı mallarla ilgili düzenlediği faturanın asıl ve suretleri üzerine temlik etiketi yapıştırarak asıl nüshayı ithalatçıya göndermekte, bir nüshasını da ihracat factoring şirketine vermektedir.

1.8. İhracatçı talepte bulunduğu takdirde, ihracat factoring şirketi aralarındaki sözleşme şartlarına uygun olarak, alacağın belli bir yüzdesi kadar ön ödeme yapmaktadır.

1.9. İhracat factoring şirketi ilgili fatura bilgilerini posta ile veya elektronik haberleşme sistemi ile ithalat factoring şirketine göndermekte ve vadede alacağın ithalatçıdan tahsilini talep etmektedir.

1.10. İthalatçıdan tahsilatı yapan ithalat factoring şirketi bu bedeli ihracat factoring şirketine ödemektedir.

1.11. İhracat factoring şirketi bu fatura bedelinden komisyonu, ön ödeme yapılmışsa bu tutarı, tahakkuk eden faizi ve varsa diğer masrafları düştükten sonra bakiyeyi ihracatçıya ödemektedir.²¹



²¹ ÖĞÜLMÜŞ, s.15-16.

VI. FACTORING KULLANIM MALİYETİ

Factoring işletmelerinde 2 tür maliyet olmaktadır.

1. Hizmet bedeli (Komisyon)
2. İskonto bedeli (Faiz)

VI.1 Hizmet Bedeli (Komisyon)

Factor, müşterisi için yaptığı piyasa araştırması, alıcıların muhasebe kayıtlarının tutulması alacakların tahsilatı, ticari riskin üstlenilmesi gibi hizmetler karşılığında factoring'e konu olan işlem hacmi üzerinden komisyon almaktadır.

Factor, komisyon oranını belirlerken aşağıdaki etkenleri dikkate almaktadır.

1. Sabit giderler (Kırtasiye, haberleşme, yasal dava takip ve personel giderleri)
2. Riskin sıfırlanma bedeli (Riziko primi)
3. Kazanç (Kâr marjı)

Yukarıda sıralanan kalemlerden ilki olan sabit giderler, factoring şirketinin müşteriye verdiği hizmetler nedeniyle yaptığı harcamaları kapsamaktadır. Bunun nedeni alacakların tahsilatı hizmetini veren factor'ün bununla ilgili olarak tüm kırtasiye, haberleşme, yasal dava takip ve personel giderlerini de üstlenmesidir.

İkinci kalem olan riskin sıfırlanma bedeli, alıcının riskine, faaliyette bulunduğu ülkenin riskine ve ödeme koşullarına göre belirlenmektedir.

İhracat factoring'inde risk çoğu kez, yabancı alıcının kredibilitisini onaylayan muhabir factor tarafından üstlenebildiğinden yerel factor ihracatçıya, yerel factoring'e göre daha düşük oranda komisyon uygulayabilmektedir. Son kalem olan kazanç ise factoring şirketinin kâr marjını içermektedir.²²

Türkiye'deki factoring şirketleri ihracata yönelik uluslararası factoring işletmelerinden ciro üzerinden %0.75 ile %2.5, iç piyasaya yönelik işletmelerde ise

²² ÖĞÜLMÜŞ, s.16-17.

%1 ile %3 oranlarında komisyon uygulamaktadır. ²³

VI.2. İskonto Bedeli (Faiz)

Factor müşteriye vadeden önce yapılan %80 oranındaki peşin ödeme karşılığında iskonto işlemini yapmaktadır. İskonto bedeli, ön ödemelerin günlük bakiyesi üzerinden nakdin kullandırıldığı tarih ile alacağın tahsilatının yapılmasının beklendiği vade tarihi arasındaki süre için alınmaktadır. ²⁴

Uluslararası factoring'de iskonto bedeli Londra Interbank piyasasında ticari bankaların ödünç vermede uyguladıkları faiz oranı olan LIBOR (London Interbank Offered Rate) veya Amerikan bankalarının uyguladıkları kredi faiz oranı olan PRİME RATE ve buna ek olarak belirlenen risk marjına (apread) göre hesaplanmaktadır. LIBOR'un iskonto bedelinin uygulanmasında esas alınmasının sebebi, uluslararası piyasalarda banka kredilerinde kullanılan temel faiz oranı olması ve üç aylık oranın 90 günlük satış vadelerine uygun gelmesinden kaynaklanmaktadır.

İhracata yönelik factoring'de factorun uyguladığı iskonto bedeli, bankaların kısa vadeli, ihracat döviz kredileri ile rekabet etmektedir. Factoring'le temin edilen finansman, muhabir banka tarafından yabancı alıcının riskine göre saptandığından döviz kredisi maliyetinden daha düşük maliyette olabilmektedir. Döviz kredilerinin ise, yurt dışındaki bankaların ülkelere göre tahsis ettiği limitler dahilinde verilmesi, maliyetleri yukarı çekmektedir. Bunun yanında hem döviz kredilerinden hem de factoring'den aynı hizmet için yararlanmak mümkün olmamaktadır. Ancak ihracatçı firmalar hem döviz kredilerinden hem de factoring'den faydalanmak için döviz kredisini finansman sağlamada, factoringi ise tahsilat ve diğer hizmetler için kullanabilmektedirler. ²⁵

²³ TUNCER, s.24.

²⁴ Ferruh TANAY, "Türkiye'oe Factoring Uygulaması", Semineri, Yazılı Metin Notları, İKV, C.I, İstanbul 1991, s.52.

²⁵ ÖĞÜLMÜŞ, s.16-17.

İKİNCİ BÖLÜM

GELİŞMİŞ ÜLKELERDE VE TÜRKİYE'DE FACTORING UYGULAMASI

I. GELİŞİMİ ve HACMİ

Dünyada factoring terimi eskiden beri bilinmesine karşın bugünkü anlamda kullanılış şeklini II. Dünya Savaşından sonra 1950'li yıllarda almıştır. Son yıllarda ise piyasalarda nakit akışına ve hızına duyulan ihtiyaçla beraber artan finansal hizmetler içinde factoring daha güncel hale gelmiştir.

Factor ve factoring kavramlarının tarihçesi, ilk çağlarda Mezopotamya Uygarlığına kadar uzanmaktadır. O zamanlarda yapılan ilk alacağın temlik işlemleriyle tacirler alacaklarını nakde çevirdikleri bilinmektedir.

Ortaçağ'da 13-14 yüzyıllarda deniz yoluya ticaret yapan ülkelerde kurulan bazı teşkilâtlar, mal bedelinin tahsili amacıyla deniz aşırı ülkelerdeki tacir ve alıcıların bir çeşit temsilciliği görevini üstlenmişlerdir. 13. yüzyılda İngiltere'de yünlül mamullerin ihracında, ihraçatçılar alacaklarını factor kuruluşuna devretmekteydiler.²⁶

Yeniçağ'da 16-17. yüzyıllarda factoring sistemi bütün Avrupa'ya yayılmış; factorler komisyon karşılığı üreticilerin hammadde alımı, nakliye gibi masraflarını

²⁶ ÖĞÜLMÜŞ, s.13.

karşılamaşlardır. 17-18. yüzyıllarda dünya ticaretinde önemli bir paya sahip olan Hollanda'lılar üretimlerinin büyük miktarını factoringle finanse etmekteydiler. 18. yüzyılda İngiltere'nin önemli limanlarında faaliyet gösteren "House of Factors" adıyla bilinen şirketler kolonilerdeki malları komisyon karşılığı satmaktaydılar.

19. yüzyılda Amerika'da geniş topraklar üzerinde yeterli ulaşım sağlanamadığından uzak yerlerdeki fabrikaların satış merkezlerindeki acentelerine factor denilmekteydi. Acenteler buldukları kasabalardaki alıcıları iyi tanıdıkları için garanti verebilmekteydiler. Ayrıca, İngiltere'den yapılan tekstil ithalinde İngiltere'deki tekstil atölyelerinin Amerika'daki acenteleri durumunda olan factorler İngiltere'deki imalatçılara ön ödemelerde de bulunmaktaydılar.²⁷

Önceleri temsilcilik ve acentecilik görünümünde olan factoring faaliyetleri, zamanla yeni fonksiyonları kazanarak bankaların bünyesinde kurulan ayrı birimlerde, sonraları da bankaların kurduğu ya da ortak olduğu şirketler tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Bankaların bünyesindeki factoring birimlerinden yine bankalar tarafından kurulan factoring şirketlerine geçişte en önemli nedenlerden bazıları; kendi muhasebe kayıtları ile factoring'e ilişkin kayıtların karışmasını önlemek ve daha esnek karar verme mekanizmasını sağlamak olmuştur. Günümüzde Dünyada ki factoring uygulamasında en yaygın model, sermayenin yarısı veya yarısından çoğu bir bankaya ait olan ve uluslararası zincir factoring kuruluşlarından birine üye bulunan anonim şirketlerdir. Tüm dünyada 40 ülkede yaklaşık 450 şirket factoring faaliyetinde bulunmaktadır.

Dünyada factoring faaliyetlerinin çıkış ve gelişme noktasını uluslararası tekstil ticaretinin oluşturmasına karşılık dünya factoring hacmi içinde uluslararası factoring'in oranı yerel factoring'e göre düşük kalmaktadır. Bunun nedeni olarak, ülkelerin iç ticaret hacimlerinin dış ticarete göre çok daha yüksek olması belirtilmektedir.²⁸

²⁷ ÖZAKMAN, s.15.

²⁸ ÖĞÜLMÜŞ, s.29.

Amerika'da özellikle, 1890 yılında çıkarılan Mc. Kinley gümrük vergisi yasasının tekstil ürünlerine konan gümrük vergisini artırması sonucu factoring iç piyasada daha çok yoğunlaşmıştır. Dünya genelinde, uluslararası factoring faaliyetlerinin ülkelerin dış ticaret hacimleriyle sınırlı olması, iç piyasaya yönelik işlemlerin çok daha yüksek ciro ve kâr getirmesi nedeniyle yerel factoring hacmi, toplam factoring hacminin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Modern factoring, ABD'de 1929 ekonomik bunalımının ardından gelişmeye başlamıştır. Ancak, tüm dünyaya yayılması II.Dünya Savaşı sonrasında 1950'li yıllarla 1960'lı yılların başlarına rastlamaktadır. ²⁹

Hukuki açıdan dünyadaki uygulamada factoring için özel bir düzenleme mevcut bulunmamaktadır. Bununla birlikte 28 Mayıs 1988'de Kanada Hükümeti'nin girişimiyle 60 ülkenin katıldığı Ottawa Uluslararası Diplomatik Konferansında uluslararası factoring'le ilgili UNIDROIT Konvansiyonu tasarısı kabul edilmiştir.

1992'de gerçekleşen Avrupa Birliği tek pazarı factoring açısından büyük önem taşımaktadır. AB ülkeleri arasındaki ticarete sınırlamaların kalkması ve işlemlerin açık hesap yoluyla yapılması dolayısıyla factoring'in uygulama alanının genişleyeceği tahmin edilmektedir. ³⁰

Tablo II.1: Dünya Factoring Hacmi (Milyar \$)

Yıllar	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Toplam	190	244	266	264	260	294	340

Kaynak: Dünya Gazetesi, 30.09.1996, s.2.

²⁹ KOCAMAN, s.2-3.

³⁰ ÖĞÜLMÜŞ, s.14.

1990 yılında %28 gibi hızla bir büyüme gösteren dünya factoring hacmi 1991 yılında da bu eğilimini sürdürmüş ve %9 oranında genişleyerek en yüksek düzeyine ulaşmıştır. 1992 ve 1993 yıllarında küçük oranlı bir gerileme gösteren factoring hacmi yine de son üç yılda 260 milyar doların üzerinde gerçekleşmiştir.

Dünya toplam factoring hacmi 1995 yılında bir önceki yıla oranla %15 oranında artarak 340 milyar dolara ulaşmıştır. Bu miktarın 317 milyar dolarlık bölümü yurtiçi factoring işlemlerinden, 23 milyarlık bölümü ise uluslararası factoring işlemlerinden oluşmaktadır.

Kıtalar esas alındığında factoring hacmi açısından Avrupa liderliğini sürdürmektedir.

Tablo II.2: Kıtalar İtibariyle Factoring Hacmi (Milyar \$)

Kıta	1995 Factoring Hacmi (Milyar \$)
1. Avrupa	208.7
2. Amerika	72.8
3. Asya	53.7
4. Avustralya	2.5
5. Afrika	2.1

Kaynak: Dünya Gazetesi, 30.09.1996, s.2.

Ülkeler itibariyle değerlendirildiğinde liderliğini sürdüren ABD'yi İtalya ve İngiltere yakından izlemektedir.

Tablo II.3: Ülkeler İtibariyle Factoring Hacmi (Milyar \$)

Ülkeler	1995 Factoring Hacmi (Milyar \$)
1. ABD	60.9
2. İtalya	54.6
3. İngiltere	52.3
4. Fransa	33.8
5. Japonya	28.3

Kaynak: Dünya Gazetesi, 30.09.1996, s.2.

Son yıllarda Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Polonya ve Romanya gibi Avrupa ülkeleri; İsrail ve Hindistan gelişen yeni piyasalar olarak dikkati çekmektedir. Ayrıca Arjantin ve Şili’de de factoring uygulamaları başlamıştır. ³¹

II. ZİNCİR FACTOR KURULUŞLARI

Uluslararası factoring hizmetlerinin yurtiçi factoring hizmetlerinden farklı yönü, uluslararası factoring’in dört taraflı olmasıdır. Yabancı ülkede faaliyet gösteren alıcının, istihbaratının yapılması ve riskinin belirlenmesi için o ülkenin lisanının ve mevzuatını bilen muhabir factor kuruluşlara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yüzden, yerel factor ile muhabir factor arasındaki işbirliğini sağlamak amacıyla uluslararası alanda factor kuruluşları ağı oluşturulmuştur.

Günümüzde, farklı ülkelerdeki factorler arasında işbirliğini sağlayan ve üye factoring şirketlerinin üst kuruluşları durumunda olan dört zincir factor kuruluşu mevcuttur.

1. FCI (Factor Chain International).
2. International Factors.
3. Heller International Group.
4. Lombard Natwest Commercial Services. ³²

Bunlardan FCI ile International Factors bağımsız üyelere oluşmaktadır. Heller, International Group ile Lombard Natwest Commercial Services ise bir genel müdürlüğe bağlı şubeler ağı sistemine göre organize olmuşlardır.

FCI 1968’de kurulmuş olup 38 ülkede 100’e yakın üyesi bulunmaktadır. Bu zincire üye olan factoring şirketleri birbirlerinden bağımsız olup aynı ülkede birden

³¹ Dünya Gazetesi, 30.09.1996, s.2.

³² KOCAMAN, s.18.

fazla üye faaliyet gösterebilmektedir. Her kıtada üyesi bulunan FCI'da üyeler arasındaki iletişim ağı GEISCO (General Electric Information Services Company) tarafından operatörlüğünün yapıldığı bir ana bilgisayar ve uydular sistemi aracılığıyla sağlanmaktadır. Kısaca FACT olarak da bilinen bu sistem factorlerin birbirlerine fatura, senet gibi belgeleri elektronik olarak transfer etmelerine imkan vermektedir. FACT sisteminin bir diğer özelliği de fatura ve senetlerin tek bir para cinsinden düzenlenmesini sağlamasıdır. Bu kolaylık, transfer ücretlerini ve maliyetlerini azaltmaktadır.

FCI, üyeler arasındaki rekabeti, yeni pazarlara açılmayı teşvik etmektedir. FCI'nın organizasyonunun yapısı, üyeler arasında seçilen bir yönetim kurulu ve bir genel müdürden oluşmaktadır.

Dünya genelinde faaliyet gösteren diğer bir muhabir ağıda international factors'dur. FCI gibi bağımsız üyelere International Factors'da üyeler arasında iletişim ağı FACTEL sistemine göre sağlanmaktadır. International factors grubunu ülkelerin büyük finansal kuruluşları temsil etmektedir.

Zincir kuruluşlardan bir diğeri ise "Heller International Group" oluşturmaktadır. Bu kuruluşun İngiltere'de %50'si Trade Indemnity Group, diğer %50'si Heller Commercial Finance kuruluşuna ait Trade Indemnity, Heller Commercial Finance, Amerika'da %95'i Fuji Bank'a ait Heller Financial, Almanya'da Heller Factoring Bank adları altında değişik ülkelerde 31 üyesi bulunmaktadır.

Son zincir kuruluş ise İngiltere'deki National Westminster Bank kuruluşu olan Lombard Natwest Commercial Services'dir. ³³

Ayrıca 1988 yılında Almanya, İngiltere, İtalya, Fransa ve Belçika (ulusal) factoring birliklerinin bir araya gelmesiyle EUROPA FACTORING kurulmuştur.³⁴

³³ ÖĞÜLMÜŞ, s.19-20.

³⁴ KOCAMAN, s.18.

Aşağıdaki FCI'nın bulunduğu ülkeler gösterilmektedir.

FCI Üyelerinin Bulunduğu Ülkeler

Avustralya	Fransa	Malezya	Güney Afrika
Avusturya	Almanya	Meksika	İspanya
Belçika	Hong-kong	Fas	İsveç
Çek Cumhuriyeti	İtalya	Rusya	ABD
Çin	İzlanda	Norveç	Tayland
Danimarka	Japonya	Singapur	Finlandiya
Kanada	Macaristan	Hollanda	Tayvan
Kıbrıs	Endonezya	Romanya	İngiltere
Kolombiya	Hindistan	Portekiz	Türkiye
Kore	Slovakya		

III. ÜLKELER İTİBARIYLA ÖZELLİKLERİ

Factoring hizmetleri, ülkelere göre farklı özellikler göstermekle birlikte her ülkede aynı ilkeler geçerli olmaktadır.

III.1. İngiltere

İngiltere'de factoring'deki hızlı gelişme, 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren başlamış, ancak tahsili mümkün olmayan alacaklardaki artış sebebiyle hızı yavaşlamıştır.

Factoring'in ilk gelişme dönemlerinde özellikle sermaye yapısı zayıf olan firmalar desteklediği için factor kelimesi "son ödünç verme mercii" (Lender of last resort) deyimiyile bir kullanılmış; factor'un hep riskli firmalarla uğraşan bir kuruluş olduğu görüşü yaygınlaşmıştır. Bu durum pekçok firmanın müşterisiyle

aralarındaki ilişkilerindeki sakıncalı olur düşüncesiyle factor'lara başvurmamalarına sebep olmuştur. Zamanla bu görüş azalmakla beraber gizli factoring uygulamalarındaki artış, firmaların halâ tereddütte olduğunu göstermektedir.

Ancak gizli factoring diğer factoring'in türlerine göre ekstra risk taşımaktadır. Factor'e başvuran firmaların daha fazla nakit sağlamak amacıyla sahte fatura düzenlemeleri ve alıcılardan vadeli tahsil ettikleri factor'e transfer etmeyip, kendi hesaplarına geçirmeleri gibi olaylar factoring şirketlerinin garanti limitlerini düşürmelerine sebep olmuştur.

Factoring şirketleri sundukları çeşitli factoring hizmetleri yanında, hızlı gelişme göstereceğine emin oldukları yeni kurulmuş işletmeleri de desteklemektedirler. Factorler ayrıca, normal satış ve ödeme koşullarına göre çalışan firmaları tercih ederken inşaat gibi ödeme süreleri belirsiz sektörleri kabul etmemektedirler. Riski yaymak açısından çok sayıda alıcıya satış yapan firmalar uygun bulunurken, bir tek alıcının borç tutarının toplam alacakların %25-40'dan fazla olmamasına özen göstermektedirler.

İngiltere'de muhasebe sistemleri güçlü olup da sadece daha fazla nakde ihtiyacı olan firmalar, fatura uygulaması istemektedirler. Burada factor, müşterisinin muhasebe kayıtlarını tutma görevini üstlenmediği için fatura iskontosu yöntemi tam hizmet factoring'ine göre daha az masraflı olmaktadır. Buna karşılık factor, müşterisinin mali işlerini muhasebe kayıtlarını kontrol edemediği için, ancak sermayesi güçlü ve satış kayıtları kendi standartlarına uygun yıllık işlem hacmi 500.000 sterlin ve yukarısı firmaları tercih etmektedir.

İngiltere'de fatura iskontosu için istenen komisyon %0.1 ile %1 arasında değişirken tam hizmet factoring'inde bu oran %0.75 ile %3 arasında olmaktadır.

İngiltere'deki factoring sektörü son yıllarda dört grup halinde gelişme göstermiştir.

1.1. Bankalar tarafından kurulan şirketler.

1.2. Büyük şirketleri ilgilenmediği alanlarda faaliyet gösteren şirketler.

1.3. Factoringle karışık finansal hizmetler veren şirketler.

1.4. AIF (Association of Invoice Factors)'a üye küçük ölçekli özel şirketler.

1.1. Bankalar kurmuş olduğu factoring şirketleri, piyasadaki toplam işlem hacminin %90'ını yürütmektedirler. Ayrıca ABFD (Association of British Factors and Discounters) üyesi olan şirketler yoğun rekabet içinde bulunmaktadır.

Bu gruba giren şirketlerden bazıları şunlardır: Alex Lawrie Factors (Lloyds Bank) Barclays Commercial Services (Barclays Bank) International Factors (Lloyds Bank) Kellock (Bank of Scotland) Lombard Natwest Commercial Services (National Westminster Bank) Griffin Factors (Midland Bank).

Bankaların kurmuş olduğu bu şirketler sağlam mali yapıları ve yüksek teknoloji birikimleri sonucu maliyeti düşük, kalitesi yüksek hizmetler vermektedirler.

1.2. Bu gruptaki şirketler, birinci gruptaki büyük factoring şirketlerinin ilgilenmediği alanlarda faaliyet göstermektedirler. Büyük bankaların sahip olduğu şubeler açısından yoksun olan bu şirketler iç piyasada rekabet şansı bulamadıklarından çoğunlukla uluslararası factoring faaliyetinde bulunmaktadır. Örneğin bir Hollanda Bankası olan Rabobank'ın sahip olduğu De Lage Landen Factoring şirketi, bu alanda en çok gelişme gösteren şirketlerden biri olarak deniz aşırı ülkelere ihracat yapan müşterilerine yardım etmek amacıyla uluslararası FCI ağını kullanmaktadır. Bu gruptaki şirketler şubeleri, ofisleri ve acenteleri aracılığıyla yurt dışındaki müşterilerine hizmet vermektedirler.

1.3. Factoring' i başka finansal hizmetlerle entegre edip sunan kuruluşlardan biri "Venture Factors" dur. Bu şirket 1989' da United Bank of Kuwait tarafından, fikir aşamasında bulunan kârlı yatırım projelerinin geliştirilmesine yardım etmek, sermaye biriminin gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla kurulmuştur. Factoring finansmanı öncelikle özelliği olan projelere "Management buy-out" (yöneticileri tarafından şirketlerin satın alınması) lara sağlanmaktadır.

Bu grupta yer alan diğer kuruluş olan "Hill Samuel Commercial Finance" ise müşterisinin hisse senedi, makine, bina gibi menkul ve gayri menkullerini teminat olarak alıp karşılığında nakit vermektedir. Şirket müşterisinin varlıklarının üçer aylık dönemler itibariyle değerlendirilmesini yapmakta; buna göre sağlanan finansmanda değerlendirmelere bağlı olarak artıp eksilmektedir.

1.4. Son grupta yer alan küçük ölçekli özel factoring şirketleri ise müşteri ile daha yakın ilişki kurmak fırsatına sahip olmaktadır. Ancak sermayenin azlığı gelişmelerini engellemektedir. Çoğu AIF (Association of Invoice Factors)' a üye olan şirketlerden bazıları şunlardır: Bibby Factors, Ulster Factors, Metropolitan Factors, GT Invoice Factors, London Wall Factors.

III.2. ABD

ABD' de factoring piyasasındaki yıllık işlem hacminin %80' i tekstil ve hazır giyim sektörüne yöneliktir.

Tekstil sektörü ile factoring arasındaki sıkı bağlantı, 18-19. yüzyıllarda Avrupa' daki tekstil atölyelerinin ABD' de bir tür factor' lük yapan satış temsilcilikleri sonucu doğmuştur.

1930' lara kadar ticari bankalar ucuz mevduat toplama yolu ile ticari kredilere ağırlık vermekteydiler. O sıralarda tüketiciyi finanse eden kurum olarak "Sales Finance Companies" (taksitli satış finansmanı yapan firmalar) bulunmaktaydı.

1930'lardaki ekonomik bunalımının ardından ticari kredilere olan talebin azalması bankalarda atıl fonlar oluşturmuş, bunları değerlendirmek için taksitli satış finansmanı yapan firmaları örnek alan bankaların girişimleriyle "Factoring bankacılığı" doğmuştur.

1965'te çıkarılan bir yasa ile ticari bankaların da factoring faaliyetinde bulunmalarına izin verilmesi factoring ile tekstil ticareti arasındaki ilişkiyi arttırmıştır.

Özellikle II. Dünya Savaşından sonra, hızlı ilerlemeler kaydeden ABD'deki factoring piyasası, son yıllarda dikkate değer bir yavaşlama göstermiştir. Piyasada beliren başlıca değişikliklerden biri konsolidasyon olmuştur. ABD'de factoring şirket sayısı 1990'da 17'ye düşmüştür. Şirketlerin birleştirilmesi şeklinde görülen bu değişikliğin sebebi olarak tahsili mümkün olmayan alacaklardaki artış gösterilmektedir.

Piyasada görülen diğer bir değişiklik de factorlerin riski tamamıyla üstlenmekten vazgeçip müşterileriyle paylaşmaya başlamaları olmuştur.

ABD'deki factoring şirketlerinden bazıları şunlardır: Ambassador Factors, BNY Financial, Barclays American Commercial, Citizen-Southern Com, Congress Talcott Factors, Heller Financial, CIT/Group Factoring, Republic Factors, Rosenthal & Rosenthal, Trust Co. Bank.

III.3 Almanya

Almanya'daki factor imajı "yüksek ücretli alacak tahsilatçısı" olarak yaratılmıştır. Factoring bu şekilde görülmesi ve son çarede başvurulacak bir teknik olarak düşünülmesi, eskiden beri Alman Hukukunda yer alan ve alacak temlikine ilişkin sözleşme yapmayı yasaklayan "Abtretungsverbot" diye bilinen bir hükme dayanmaktadır.

Almanya'da yasal kısıtlamalar yanında işin türü ve işleyişi hususundaki bir takım yanlış bilgiler ve ön yargılar da factoring'in gelişmesine engel olmaktadır. Factoring'i kısıtlayan sebeplerin ortadan kalkması ile işlem hacminin şimdiki duruma göre %10-%15 oranında artması beklenmekte ve bu amaçla yasa değişikliği yapılmasına taraftar olanlar Hükümet nezdinde girişimlerde bulunmaktadır.

Almanya'da factoring faaliyetleri bankaların bağlı kuruluşları tarafından yürütülmektedir. Factoring piyasasında baş sırada yer alan 5 firma şöyledir:

GEFA (Deutsche Bank'ın %100 hissesi bulunmaktadır).

Heller Factoring Bank (Fuji Bank ile Commerz Bank ortaklığı).

Disko Factoring Bank (Dresdner Bank ile Hermes'in ortaklığı).

DG Diskontbank (Deutsche Genossenschafts Bank'ın %100 hissesi bulunmaktadır).

Procedo (hisselerinin %50'si özel kişilere, diğer %50'si Mainz'deki bir sigorta şirketine aittir).

Daha çok iç piyasaya yönelik factoring alanında birbirlerine rakip olan bu şirketler içinde procedo, ihracat factoring'de %47'lik pazar payı ile birinci durumda bulunmaktadır. Ayrıca Heller gibi yabancı şirketler de piyasada yer almaktadır. Bunlardan bir tanesi de Dusseldorf'ta şube açan De Lage Landen Factors'dır.

III.4. İtalya

İtalya factoring pazarı dünyada birinci sıralarda bulunmaktadır. İtalya'da factoringi alacak yöntemi ve garantisi ile kredi hacmini kontrol eden bankalar (Credit Ceilings Limiting Banks) başlatmışlardır.

İtalya'da kurulan ilk factoring şirketi, BNL Holding'in sahip olduğu 1963'te faaliyete başlayan İfitalia'dır. Halen, BNL Holding'e bağlı İfitalia ve Sudfactoring

firmaları piyasada önemli paya sahip olmakla beraber Milan Saving Bank ile Banco di Sicilia'nın ortağı oldukları Mediofactoring şirketi ile diğer bankalara ait CBI Factor, Centro Factoring, Factorit gibi şirketlerde rekabet gücü göstermektedirler.

İtalya'daki factoring piyasasının en büyük özelliği, yurtiçi pazarın %35'ine sahip olan factoring şirketlerinin, büyük sanayi kuruluşlarının iştirakleri olmalarıdır.

Bankalara ve büyük sanayi kuruluşlarına ait şirketlerle birlikte piyasada toplam 80 kadar factoring şirketi faaliyet göstermektedir. İşlem hacminin büyük çoğunluğunu iç piyasaya yönelik factoring oluşturmaktadır.³⁵

IV. TÜRKİYE'DE GELİŞİMİ VE HACMİ

1980 sonrasında Türk ekonomisinde izlenmeye başlanan ihracata dayalı büyüme stratejisi, serbest piyasa ekonomisi kuralları ile esnek döviz kuru politikaları sonucu artan ihracat hacmi yeni finansman ihtiyaçları doğurmuştur. Ekonomide alınan kararlar ile beraber Türkiye'de şube açan yabancı bankaların da sayıları artmıştır. Bu bankaların beraberlerinde getirdikleri yeni teknikler finansal piyasaların gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

Dünya'da eskiden beri bilinen, ancak Türkiye için yeni bir kavram olan factoring'in Türkiye'de uygulaması 1988 yılında başlamıştır. Factoring ilk olarak, bankaların kendi bünyelerinde kurdukları gruplar tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Ancak, özellikle müşteri ve borçlu hesaplarının, bankanın kendi hesapları ile karışması riski doğabileceğinden, bu birimlerin Anonim Şirketlere dönüştürülmesi yaygınlaşmaya başlamıştır.

³⁵ ÖĞÜLMÜŞ, s.16-21.

Yukarıda belirtildiği gibi dünyadaki toplam factoring hacmi içinde uluslararası factoring hacmi her yıl artmakla birlikte, yerel (domestic) factoring hacmi karşısında küçük kalmaktadır.

Türkiye’de ise sermaye yapısı az olan kredi bulmakta zorluk çeken küçük ve orta ölçekli firmaların ihracatta finansman sağlamak amacıyla factorlara başvurması sonucu Türkiye’deki factoring uygulaması uluslararası factoring ağırlıklı olarak gelişmiştir. 1988-1990 yıllarındaki factoring hacminin %90’ı ihracat finansmanı için kullanılmıştır.

Türkiye’deki piyasada factoring halen bankaların ortak olduğu şirketler veya kendi bünyelerinde oluşturdukları ayrı birimler tarafından yürütülmektedir.³⁶

1988 yılında kurulan İktisat Bankası Faktoring grubu, 1990 yılında Facto Finans Anonim Şirketi adı altında faaliyetlerini sürdürmeye başlamıştır. Türkiye’deki ilk FCI üyesi olan şirket, uluslararası faktoring ağırlıklı hizmet vermekle beraber sayılı müşterilere yerel faktoring de uygulamaktadır.

1990 yılının Haziran ayında Türk lirası 10 milyar sermaye ile kurulan Aktif Finans A.Ş. çok ortaklı bir yapıya sahiptir. Şirkette, Türkiye Vakıflar Bankasının (Güneş Sigorta ve Vakıf Finansal Kiralama ile beraber) %35, Türk Eximbank, Finansbank ve Garanti Bankası’nın her birinin %15’er ve Giyim Sanayicilerinin Derneği Dış Ticaret A.Ş.’nin %20 oranlarında hisseleri mevcuttur. 1990 yılının Kasım ayında resmen faaliyete geçen şirketin 1990 yılındaki cirosu 12 milyon dolar kadar gerçekleşmiş ve şirket 450 milyon TL kâr etmiştir. FCI üyesi olan şirket ayrıca riskini sigorta ettirmek için sigorta şirketleriyle bağlantı kurmuştur.³⁷

³⁶ ÖĞÜLMÜŞ, s.31.

³⁷ Ergun ÖZSUNAY, “Türkiye’de Factoring Uygulaması” Semineri, Yazılı Metin Notları, İKV, C.1, İstanbul 1991, s.31.

1991 yılının Mayıs ayında Demirbank'ın yarı hissesine sahip olduğu 20 milyar TL sermayeli Demir Factoring Hizmetleri A.Ş. kurulmuştur. Şirket yurt içinde ve yurt dışında şube ve ofisler açarak uluslararası ve iç piyasaya yönelik hizmetler hedeflemektedir.

Türkiye İş Bankası A.Ş. 1991 yılından itibaren müşterilerinin factoring konusundaki taleplerini I. Krediler Müdürlüğü bünyesinde oluşturduğu factoring grubu aracılığı ile karşılamaktaydı. Ancak piyasadaki gelişmeleri dikkate alan banka 1993 yılında ayrı bir şirket kurmaya karar vermiştir. İş Factoring Hizmetleri A.Ş.: 30.06.1993 tarihli ticaret Sicil Gazetesinde tescil edilerek tüzel kişilik kazanmıştır.

Türkiye'de ihracata yönelik malların factoring'e çok uygun olması uluslararası factoring'in gelişmesi açısından önem taşımaktadır. 1992 AT tek pazar organizasyonunun en önemli özelliklerinden biri uluslararası ticarete işlemlerin "açık hesap" yöntemiyle yapılacak olmasıdır. Önümüzdeki yıllarda hem uluslararası ticarete meydana gelebilecek gelişmelere ayak uydurabilmek hem de yeni pazarlar bulabilmek için factoring'e uygun ihracat mallarının yarattığı uluslararası factoring potansiyelinden yararlanmak gerekmektedir.

Yerel factoring açısından da Türkiye'de önemli bir potansiyel mevcuttur. Vadeli mal satışı yapan ve yaygın bayi teşkilatı kullanan firmaların alacakların tahsili peşinde koşmak istememeleri, orta ve küçük ölçekli firmaların da üretim için finansman ihtiyacında olmaları bu potansiyeli oluşturan başlıca faktörlerdir. Ancak, Türkiye'de henüz gelişmiş risk ölçme merkezleri bulunmadığından factoring şirketleri uluslararası factoringe göre daha riskli olan yerel factoring'i uygulamakta daha temkinli davranmaktadırlar. ³⁸

³⁸ ÖĞÜLMÜŞ, s.20-21.

Tablo II.4: Türkiye ve Dünya’da Factoring Ciroosu (Milyon \$)

Yıl	Türkiye	Dünya
1991	183	266.370
1992	454	264.309
1993	970	260.844
1994	870	294.926
1995	1100	340.025

Kaynak: Dünya Gazetesi, 30.09.1996, s.2.

Tablo II.5: Türkiye ve Dünya’da 1995 Yılı Factoring Ciroosu’nun Dağılımı (Milyon \$)

Ülkeler	Yurt İçi	Yurt Dışı	Toplam
Avrupa	191.336	17.448	208.784
Amerika	69.860	2.960	72.820
Afrika	2.050	80	2.130
Asya	51.013	2.698	53.711
Avustralya	2.470	110	2.680
Toplam	316.729	23.296	340.025
Türkiye	800	300	1.100

Kaynak: Dünya Gazetesi, 30.09.1996, s.2.

Tablo II.4’de görüldüğü gibi 1991 yılında 183 milyon dolar olan factoring işlem hacmi %148.08 oranında artarak 1992 yılında 454 milyon dolara ulaşmıştır. 1993 yılında ise %113.65 artışla 970 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 1994 yılında 1993 yılına göre %10.31 oranında cüzi bir gerileme olmuş, 1995 yılında ise %26.43’lük bir artış kaydedilmiştir.³⁹

³⁹ Dünya Gazetesi, 30.09.1996, s.2.

V. TATBİKE UYGUN SÖKTERLER

Factoring işlemi en çok kısa vadeli olarak yapılan tüketim malları için uygun olmaktadır.

Factoring'in tatbikine uygun sektörlerin başında, biraz da çıkış noktası olması sebebiyle, tekstil ve hazır giyim sektörü gelmektedir. Dünya faktoring hacminin %30'u tekstil sektöründe gerçekleşmektedir.

Tekstil ve hazır giyim sektöründe Türkiye üretim ve satış kapasitesi bakımından dünyada 6. sırada yer almaktadır.⁴⁰

Dayanıklı tüketim malları içinde de beyaz eşya ile elektronik eşya factoring açısından belirli bir potansiyele sahiptir.

Factoring uygun diğer sektörler şunlardır:

- İşlenmiş gıda
- Deri kösele
- Demir-çelik
- Cam eşya
- Plastik
- Mobilya
- Kimyevi madde ve ilaç
- Hizmet (turizm, reklam)

Turizmde faktoring uygulaması yeni yeni değerlendirilmektedir. Bu sektörde ödemeler genellikle ya hizmet sonunda ya da peşin olarak yapılmaktadır. Bu yüzden yurtiçindeki otellerin yabancı ülkedeki seyahat acenteleriyle yaptıkları

⁴⁰ Ferruh TANAY, "Türkiye'de Factoringi Geliştirmek İçin Alınacak Tedbirler ve İzlenecek Politika" Semineri, Yazılı Metin Notları, İKV, C.1, İstanbul 1991, s.72.

rezervasyon anlaşmalarından doğan alacaklarını factor kuruluşu devretmeleri şeklinde uygulama faktoring'e elverişli görünmektedir.

Yukarıda sayılan sektörlere karşın faktoringin tatikinin mümkün olmadığı sektörlerde mevcuttur. Bu sektörler içinde de başta inşaat sektörü gelmektedir. Alacağın nerede doğduğu, işlemin nerede bittiği baştan kesin olarak belirlenemediğinden faktoring için uygun olmamaktadır.

Özetle, bir yandan üç aya kadar vadeli tüketim malları satışlarında ideal olan faktoring'in uzun vadeli yatırım mallarının satışında mümkün olmamaktadır. ⁴¹

VI. FACTORING İŞLEMİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE FACTORING SÖZLEŞMESİNE UYGULANACAK HÜKÜMLER

Factoring işlemi bakımından, finansal kiralama alanında olduğu gibi özel bir yasal düzenlemeye gidilmiş değildir. Diğer ülkelerde de bu konuda özel bir düzenlemeye rastlanmamaktadır.

Factoring sözleşmesi, bir Borçlar Hukuku sözleşmesidir. Fakat borçlar kanunumuz da düzenlenmiş değildir. Bununla beraber Borçlar Hukuku'na hakim olan sözleşme özgürlüğü ilkesi uyarınca taraflar kanunda düzenlenmemiş yeni sözleşme türleri de meydana getirebilirler. İşte factoring sözleşmesi de Borçlar Kanunu'nda düzenlenmemiş fakat kanunda yer alan çeşitli sözleşmelerin unsurlarını yapısında birleştiren karma tipli bir sözleşmedir. ⁴²

Müşteriye alacaklarının karşılığının avans olarak ödenmesi işlemi gerçek factoring'de satım, gerçek olmayan factoring'de ise ödünç olarak değerlendirilebilir. Gerçek factoring'de şirketi borçlunun ödememesinin riskini

⁴¹ ÖĞÜLMÜŞ, s.29-30.

⁴² ÖZAKMAN, s.19-20.

üstlenmekte, yani alacağın sağlamlığından sorumlu olmakta, fakat alacağın varlığından sorumluluk müşteride kalmaktadır. Satım unsuruna Borçlar Kanunumuzun satıma ilişkin hükümleri (m 182) ödünç unsurunu ise ödünce ilişkin hükümler (m 306) uygulanabilecektir.

Tüm factoring türlerinde ortak unsur olan hizmet (işgörme) unsurunu ise Borçlar Kanunumuzun vekaletle ilişkin hükümler (m 386) uygulanacaktır. Ancak bu uygulama, factoring işleminin niteliği elverdiği ölçüde olacaktır. Örneğin vekaleten azil ve istifanın her zaman mümkün olduğu yolundaki (m 386) hükmü sürekli bir ilişki kuran factoring işlemine uygulanmayacaktır.

Ayrıca, factoring işlemi temelde bir alacağın devri (temlik) işlemini içermektedir. Daha factoring işleminin başında müşteri tüm alacaklarını factoring şirketine topluca temlik etmektedir. İşte bu temlik işlemine, Borçlar Kanunumuzun 162. maddelerinde düzenlenmiş olan alacağın temlikine ilişkin hükümler uygulanacaktır.

Taraflar sözleşme özgürlüğü ilkesi gereği, Kanunda düzenlenmemiş böyle bir sözleşmeyi yapabilmektedirler. Ancak bu sözleşmenin her bir unsuruna ilgili kanun maddesi uygulanacaktır. Kısaca bir Borçlar Hukuku sözleşmesi olan factoring sözleşmesinin yapılması için gerekli yasal çerçeve mevcuttur.

Bu nedenle, ülke içi factoring sözleşmeleriyle ilgili olarak herhangi bir özel düzenlemeye ihtiyaç yoktur.

Diğer taraftan uluslararası factoring işlemleri (ihracat factoring) de genel olarak bakıldığında, Türk dış ticaret rejimiyle bağdaşabilen işlemlerdir.

Ancak uygulamada factoring işlemi için genellikle factoring şirketi tarafından hazırlanan tip sözleşmeler kullanılmakta ve bunların içeriğinde müşteri aleyhine

sözleşme özgürlüğü ilkesini sonuna kadar zorlayan kayıtlar yer alabilmektedir. Bu konuda Borçlar Kanunu dışında müşteriye koruyucu özel düzenlemeler getirilmesi daha uygun olacaktır. ⁴³

VII. BANKALAR KANUNU AÇISINDAN

Diğer ülkelerin bankacılık mevzuatında olduğu gibi 3182 sayılı Bankalar Kanunumuzda da factoring işlemine yer verilmiş değildir. Örneğin Almanya Kredi Kanunu'nda bankacılık işlemleri sayılmıştır ve bu işlemler arasında factoring yer verilmemiştir. Almanya'da hatta factoring bankacılık işlemlerinden olan kredi işlemleri kategorisine de dahil edilemeyeceği kanısı hakimdir.

Gerçek olmayan factoring'de bankalar kanunu anlamında bir kredi işleminin söz konusu olup, olmadığı tartışılabilir. Buna karşılık satım olarak nitelendirilen gerçek factoring'de, yani factoring şirketinin borçlunun ödememesinin riskini üstlendiği factoring türünde böyle bir tartışmaya gerek yoktur.

Bu tartışmanın bankacılık açısından önemi, şuradadır. Şayet işlem satım olarak nitelendirilirse Katma Değer vergisi, buna karşılık ödünç olarak nitelendirilirse Banka ve Sigorta muameleleri vergisi uygulanacaktır.

Uygulamada Banka ve Sigorta muameleleri oranının düşük olması ve ihracata yönelik işletmelerin bundan muaf tutulması dolayısıyla, bu türlü factoring işlemini kredi olarak nitelendirme yönünde bir eğilimin varlığı göze çarpmaktadır. Ancak, sadece gerçek olmayan factoring işlemi ödünç (kredi) olarak kabul edilebilir. Çünkü bu factoring tarzında borçlunun ödememesinin riskini müşteride kalmakta borçlunun ödeyemeyeceğinin anlaşılması durumunda factoring şirketi alacağın karşılığını müşteriye rucu hakkına sahip olmaktadır. ⁴⁴

⁴³ KOCAMAN, s.21,22.

⁴⁴ KOCAMAN, s.23.

Gerçek olmayan factoring'de müşteriye verilen avansın niteliği kredi (ödünç) olarak görülürse, o zaman bu işlem Bankalar Kanunu'nun (m 38) kredilerle ilgili hükümlerine tabi olacaktır. Ancak 44. maddedeki "kredinin ancak adına açıldığı kişi tarafından kullanılabilmesi" yolundaki hükmün factoring işlemi ile çeliştiği, çünkü factoring'de alacağın karşılığını avans olarak kişinin müşteri olmasına karşılık (geri) ödeyen kişinin borçlu, yani farklı bir kişi olduğu sürülmektedir. Fakat burada durumu, borçlunun ödeme ve ödememesi hallerine göre farklı şekilde değerlendirmek gerekir. Gerçek olmayan factoring'de borçlunun ödememesi durumunda alacağın karşılığı müşteriye geri yükümlenmekte ve böylece krediyi alan ve geri ödeyen (kullanan) aynı kişi olmaktadır. Buna karşılık borçlunun ödememesi durumunda bir farklılık ortaya çıkmaktadır. Çünkü krediyi alan müşteri, fakat geri ödeyen ise borçludur. Yani farklı kişilerdir. Durum böyle olmakla beraber Borçlar Hukuku çerçevesinde tarafların aralarında normal olmayan bir geri ödeme (kredinin geri ödenmesi) anlaşması yapmalarına hiçbir engel yoktur ve bu durum aradaki ilişkinin ödünç (kredi) olarak nitelendirilmesini engellemez.⁴⁵

Fakat en iyisi factoring işleminin Bankalar Kanunu anlamında bir bankacılık işlemi olmadığı kabul edilmesidir. Bu kabul edilirse, factoring işlemi Bankalar Kanunumuzun kredilerle ilgili hükümlerine tabi olmayacaktır. Gerçekten burada ekonomik anlamda bir kredi sağlama sözkonusu olsa bile, bu hukuki açıdan bir kredi verme olarak değerlendirilemez.

Nitekim Türkiye'deki factoring uygulamasında da diğer ülkelerde olduğu gibi bu yöndeki tartışmaları önlemek için, factoring şirketlerinin bankalar dışında (bankaların da katıldığı iştirakler şeklinde) oluşturulması modeli tercih edilmiştir.⁴⁶

⁴⁵ Erden KUNTAL, "Bankalar Kanunu Açısından Factoring İşlemi", **Bankacılar**, Temmuz 1991, S.5, s.28-29.

⁴⁶ TUNCER, s.22.

VIII. VERGİ MEVZUATI AÇISINDAN FACTORING İŞLEMİ

Factoring'de vergilendirmede ayrı bir tartışma konusu oluşturmaktadır. Türkiye'de factoring için vergi kanunları bakımından özel bir hüküm bulunmamaktadır. Uygulamalar, mevcut genel hükümler içine oturtularak yapılmakla beraber, ortaya çıkan belirsizliklerde yeni formüllere ihtiyaç duyulmaktadır.

Gelir Vergisi Kanununun 40. maddesi uyarınca komisyonun sonuçta satıcı tarafından yüklenilen finansman gideri olduğu, bu sebepten dolayı dönem sonunda vergiye tabi kazancından indirilebileceği hükme bağlanmıştır.

Bilindiği gibi vergilemede iki tür dolaylı vergi mevcuttur.

1. BSMV (Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi).
2. KDV (Katma Değer Vergisi).

BSMV: Mükellefi banka, banker ve sigorta şirketi olan, ancak dolaylı vergi olması sebebiyle müşteriye yansıtılabilen vergü türüdür. Factoring şirketleri ise BSMV mükellefi olan banka, banker ve sigorta şirketleri kapsamı dışında bırakıldığından KDV'ye tabi olmaktadır.

Sonuçta, factoring'de müşteriden alınan komisyon ile iskonto bedeli; işlemin, banka bünyesinde veya bir şirket olarak yapılmasına bağlı olarak vergilendirilmektedir.

Banka bünyesinde yapılan factoring işlemi %5 oranında BSMV, %6 oranında KDV olmak üzere %11 oranında vergi yükü taşımaktadır.

Anonim Şirket tarafından yürütülen factoring işlemi ise %12 oranında KDV'ye tabi olmaktadır.

Tartışmaların temel noktası, factoring şirketlerinin BSMV'ye mi yoksa KDV'ye mi tabi tutulmaları gerektiği şeklinde belirsizlik oluşturmaktadır. Günümüzdeki uygulamada factoring şirketlerinin KDV'ye tabi olduğu kabul edilmektedir.

Yukarıdaki oranlardan da görüldüğü gibi BSMV ve KKDF (Kaynak Kullanımı Destek Fonu) yükü %11, KDV yükü ise %12 oranlarında olmaktadır. Ayrıca, BSMV direkt gider yazılabilmekte, KDV ise indirim tabi olmaktadır. Ancak finansal kiralamada özel KDV indirimi mümkün olmaksızın, factoring için bu şekilde özel bir düzenleme mevcut bulunmamaktadır.

Factoring şirketlerinin yakındığı bir diğer konu ise, çifte vergilendirme olarak nitelendikleri hem KDV, hem de BSMV'yi ödemeleridir. Factoring faaliyetleri icabı KDV'ye tabi olan şirketler bankalardan aldıkları kredi işlemlerinde BSMV'yi de ödemekten şikayet etmektedirler.⁴⁷

Şirketlerin hangi tür vergiye tabi olması gerektiği hususuyla beraber damga vergisi konusunda da belli bir açıklık getirilmesi gerekmektedir.

Factoring, bir firmanın doğmuş veya doğacak alacaklarını factor denilen kuruluşa peşinen temlik etmesi olduğundan sözleşmelerde miktarın belirtilmemesi Damga Vergisi uygulamasında sorun yaratmaktadır. Sözleşmede miktar belirtildiği takdirde %0.5 oranında Damga Vergisine tabi olması icap etmekle birlikte, factoring sözleşmelerinin yapı bakımından hangi türün kapsamına girdiği hakkındaki uzlaşmaya bağlı olmaktadır.⁴⁸

47 ÖĞÜLMÜŞ, s.31-32.

48 KOCAMAN, s.24.

IX. KAMBIYO MEVZUATI VE ÖDÜNÇ PARA VERME İŞLERİ KANUNU AÇISINDAN FACTORING İŞLEMİ

Daha önce de belirtildiği gibi, ihracat factoringi işlemi genel olarak Türk dış ticaret rejimiyle bağdaşmaktadır.

Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 sayılı Karar ve buna ilişkin tebliğlerde, factoringi ilgilendiren bazı hükümler bulunmaktadır.

32 sayılı Kararda, ticari amaçlarla ihraç edilen malların bedelinin, fiili ihraç tarihinden itibaren en çok 180 gün içinde ihracatçılar tarafından getirilerek bankalara veya özel finans kurumlarına satılması zorunluluğu getirilmekte, ancak sözkonusu ihracat dövizlerinin en az %70'inin fiili ihraç tarihinden itibaren 90 gün içinde getirilerek bankalara veya özel finans kurumlarına satılması halinde bakiye %30'una tekabül eden kısmı üzerinde ihracatçının serbestçe tasarruf edebileceği bildirilmektedir. Bu hükmün, ihracat factoringi açısından yeniden gözden geçirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Çünkü bu hüküm ,uluslararası uygulamalara ters düşmektedir. ⁴⁹

Yine 32 sayılı Karara ilişkin 91-32/5 sayılı tebliğde, alacak hakkının satın alınması suretiyle ticari riskin factoring şirketi tarafından üstlenilmesi durumunda, ihracat bedelinin üstlenilen risk oranında yurda getirilmesinden bu kuruluşun sorumlu olacağı hükmü getirilmiştir. ⁵⁰

X. TÜRKİYE'DE FACTORING ŞİRKETLERİNE İLİŞKİN MEVZUATIN GELİŞİMİ

Ülkemizde 1980'li yılların sonunda birkaç banka bünyesinde yapılmaya başlanan factoring işlemleri 1992 yılından itibaren gittikçe yaygınlaşmış,

⁴⁹ TUNCER, s.22.

⁵⁰ KOCAMAN, s.25.

münhasıran bu işle iştigal eden şirket sayısı son yıllarda hızla artarak 60'a ulaşmış ve işlem hacmi açısından dünya lideri olan ülkelerdeki factoring şirketi sayısını aşmıştır.

Avrupa ülkelerinin pek çoğunda ve Amerika'da genel hukuk kuralları çerçevesinde yürütülmekte olan ve özel yasal düzenlemelere tabi olmayan factoring işlemleri, ülkemizde de alacağın temlik başlığı altında genel bir hukukî düzenleme olan Borçlar Kanununun ilgili maddelerinde yer almıştır.

Ancak şirket sayısının büyük bir hızla artması ve factoring işlemlerinin yurt içi ağırlıklı olarak yaygınlaşması konuya ilişkin genel düzenlemelerin yetersiz kalmasına neden olmuş ve factoring şirketlerine ilişkin özel bir düzenleme yapma gereği ortaya çıkmıştır.

Bu amaçla 27 Haziran 1995 tarihinde yayımlanan ve ödünç para verme işlemleri hakkında 90 sayılı KHK'yı değiştiren 545 sayılı KHK ile factoring işlemleri tanımlanarak bu konuda düzenleme yapma yetkisi Hazine Müsteşarlığı'na verilmiş ve bu yetkiye istinaden Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan "Factoring Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik" ile münhasıran bu şirketlere yönelik mevzuat oluşturulmuştur.

X.1.545. Sayılı KHK'dan Önceki Durum ve Düzenleme Yapma Gereği

Haziran 1994 tarihine kadar factoring şirketleri için özel bir yasal düzenleme mevcut bulunmaması nedeniyle şirketler Türk Ticaret Kanunu hükümleri çerçevesinde ve hiçbir özel prosedüre tabi olmadan herhangi bir anonim şirket gibi sadece Sanayi ve Ticaret Bakanlığında izin alarak kurulmakta idi. Ancak bu dönemde ikrazatçılık (ödünç para verme) işlemlerinin yasal olmaması nedeniyle, ödünç para verme işleriyle uğraşmak isteyen kişilerin factoring şirketi kurma

yoluna gitmeleri ve factoring adı altında ödünç para verme işlemleri yapmaları şirket sayısının hızla yapay bir biçimde artmasına neden olmuştur.

Factoring şirket sayısının son yıllarda artış göstermesinde Hazine Müsteşarlığının bankalara verdiği 26.01.1994 tarih ve 6213 sayılı görüşü de önemli rol oynamıştı. Söz konusu görüş ile banka bünyesinde yapılan factoring işlemi risk doğurucu özelliği nedeniyle bir kredi işlemi olarak sayılmış ve bunun doğal sonucu olarak factoring işlemlerinin bankalar kanundaki kredilere ilişkin risk sınırlarını düzenleyen 38. madde hükümlerine tabi kalınması, verilebilir. kredi hacmini daraltmak istemeyen bankaların factoring şirketi kurma yoluna gitmesine ve sektördeki banka iştirakli şirket sayısının artmasına neden olmuştur.

Ne var ki, factoring adın altında ikrazatçılık faaliyetleri ve çek senet tahsilatı ile uğraşan ve yeterli birikimi ve tecrübeye sahip olmayan ve kişilerin uygulamalarından factoring sektörü zarar görmüş, adı ticari çevrelerde henüz telaffuz edilmeye başlanan factoring işlemlerinin firmalarca yanlış algılanmasına neden olarak, sektörde as sayıda bulunan, ciddi çalışan ve gerçek anlamda factoring işlemi yapan şirketlerin itibari zedelenmiştir.

Bu nedenle ülkemizde factoring işlemleri Borçlar Kanununda düzenlenmiş olmasına rağmen, mali sektör içersinde gittikçe artan oranda yer almaya başlayan söz konusu şirketler için diğer mali kurumlar gibi özel bir yasal düzenleme yapılması zorunlu hale gelmiştir.

X.2.545 Sayılı KHK ve Factoring Şirketlerine İlişkin Yönetmelikle Yapılan Düzenlemeler

27 Haziran 1994 tarih ve 21973 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 545 sayılı KHK ile ödünç para verme işlerine ilişkin 90 sayılı KHK büyük ölçüde değiştirilmiş ve söz konusu değişiklik karnamesi ile hem

ikrazatçılık faaliyetleri hem de factoring şirketleri ve faaliyetleri tanımlanarak bu şirketlere ilişkin hukuki çerçeve çizilmiştir.

Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanan ve 21.12.1994 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “Factoring Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esaslarına İlişkin Yönetmelik”te de konuya ilişkin ayrıntılı düzenleme yapılmıştır.

X.2.1. 545 Sayılı KHK İle Yapılan Düzenlemeler

Söz konusu KHK ile factoring şirketleri mal ve hizmet satışlarından doğmuş veya doğacak alacakları temellük ederek, tahsilini üstlenen bu alacaklara karşılık ödemelerde bulunarak finanman sağlayan şirketler olarak tanımlanmış ve bu şirketlere ilişkin düzenleme yapma yetkisi Hazine Müsteşarlığı’na verilmiştir.⁵¹

X.2.2. Factoring Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik İle Yapılan Düzenlemeler

Söz konusu düzenleme ile gerçek anlamda factoring işlemi yapmak isteyen kişilerin ve şirketlerin sektörde yer almalarının sağlanması ve ikrazatçılık faaliyetleri ile factoring işlemlerinin kesin çizgilerle birbirinden ayrılması hedeflenmiştir.

Bu amaçla factoring şirketleri için kuruluşta aranan sermaye şartı 10 milyar TL.’sından 75 milyar TL.’sına çıkarılmış ve kuruluş prosedürü diğer mali kurumlarda olduğu gibi ayrıntısıyla belirlenmiş genel müdür ve genel müdür yardımcıları için yüksek öğrenim şartı getirilmiş, factoring şirketlerinin yapamayacakları işlemler tanımlanmış ve özkaynaklarının 15 katından fazla borçlanamayacakları hükmü getirilmiştir.

⁵¹Resmi Gazete, 27.06.1994, Sayı.21973.

X.2.2.1. Güçlü Özkaynak Yapısı ve Borçlanma Sınırı

Factoring şirketlerinin sermayelerinin 75 milyar TL.'sına yükseltilmesi ve özkaynaklarının 15 katına kadar borçlanma sınırı getirilmesi ile söz konusu şirketlerin bankacılık sisteminde toplanan fonları mal ve hizmet üreten şirketlere aktaran aracı şirketlerden ziyade özkaynaklarını kullanarak reel ekonomi için fon yürüten mali şirketler olmaları arzu edilmiştir.

X.2.2.2. Factoring Şirketlerinin Yapamayacakları İşlemler

Sermaye piyasası Kanunu'na göre menkul kıymetler ihraç ederek veya uluslararası piyasalardan ödünç para alarak fon temin eden factoring şirketlerinin;

- Factoring faaliyetleri ile doğrudan ilgisi bulunmayan faaliyetler ile iştigal etmeleri,

- Teminat mektubu vermeleri,

- Mevduat veya hen ne ad altında olursa olsun bir ivaz karşılığı para toplamaları yasaklanmıştır.

X.2.2.3. Alacağın Faturaya Dayalı Olması Zorunluluğu

21 Aralık 1994 tarihli Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "Factoring Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik" ile factoring şirketi.

"Faturaya mal ve hizmet satışından doğmuş olduğunu tevsik eden belgelere dayalı mal ve hizmet satışlarından doğmuş veya doğacak alacakları temellük ederek tahsilini üstlenen ve bu alacaklara karşılık ödemelerde bulunarak finansman sağlayan şirketler" olarak tanımlanmışlardır.

Factoring şirketlerinin tanımlanması ile ilgili factoring işlemi ikrazatçılık faaliyetlerinden ayrılmış ve kredi işleminin ancak ve ancak bir mal veya hizmet satışından doğmuş ve doğacak olan bir alacağın satın alınması yoluyla gerçekleştirilebileceği hükme bağlanmıştır.

Satın alınan alacağın çek, bono veya poliçe gibi kambiyo senetlerine dayalı olsa bile mutlaka bir fatura veya benzeri belge ile desteklenmesi şart koşularak bir taraftan fiktif olmayan mal ve hizmet ticaretinin kredilendirilmesi amaçlanmış diğer taraftan da faturasız mal satışlarından kaynaklanan vergi kayıplarının önlenmesi hedeflenmiştir.

X.2.2.4. Bilgi ve Tecrübenin Önemi

Factoring şirketlerinin yöneticilerinin ekonomi, maliye ve hukuk konularında yüksek öğrenim görmüş olmaları şartı getirilerek şirketlerin ehil olmayan kişilerin yönetiminden çıkması ve sektörün daha rafine bir hale gelmesi ön görülmüştür.

X.2.3. Muhasebe Standardı

Factoring şirketlerinin mali tablolarının toplulaştırılmasına yönelik olarak hazırlanan tektip mali tablo ve istatistikî yönetmelik hükümlerine uyum sağlayan şirketlere gönderilmiş ve factoring işlemlerine ilişkin muhasebe standartları konusundaki eksik bir ölçüde giderilmeye çalışılmıştır. Bu tablodan aracılığı ile şirketlerden gelen bilgiler birleştirilecek ve Türkiye’de factoring sektörüne ilişkin olarak bazı büyüklükler ortaya konacaktır. Toplulaştırılmış bu bilgiler Hazine Müsteşarlığınca hazırlanan “Malî Sistemin Temel Göstergeleri” isimli bültende yayımlanacak ve şirketlerin kendi durumlarını ve pazar paylarını görmelerini sağlayacaktır.

Bu bilgiler özellikle sektöre ilişkin istatistikî veri eksikliğini giderecek ve factoring mevzuatında ileride yapılacak değişiklikler içinde yol gösterici olacaktır.

X.2.4. Şirketlerin Denetimi

Factoring şirketleri Hazine Müsteşarlığı denetim, elemanları olan Hazine Kontrolörleri ve Bankalar Yeminli Murakıplar'ınca denetlenmekte olup, söz konusu denetlemeler ihbar ve şikayet üzerine olabildiği gibi ayrıca bunlar olmaksızın da şirketler denetlenmekte ve factoring mevzuatına aykırılıklar tespit edilmesi durumunda şirketler uyarılarak yönetmelikte belirtilen tedbirler uygulanmaktadır.

Görüldüğü üzere, sözleşme serbestisini esas alan ve factoring işleminin uygulanması açısından ayrıntılı düzenlemeler getirmeyerek genel hukuk kurallarını ön plana çıkaran Hazine Müsteşarlığı'nın düzenlemeleri ile sektöre bir disiplin getirilmiş ve sektörün daha sağlam ve güvenilir bir yapıya kavuşturulması amaçlanmıştır.

X.2.5. Yönetmelik Hükümlerine İntibak

Bu yönetmeliğin geçici birinci maddesi ile 545 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin yayım tarihinden önce kurulmuş bulunan factoring şirketlerinin sermayelerini 75 milyar TL.'na çıkartmak ve yönetmelikte belirtilen diğer şartları yerine getirmek suretiyle durumlarını 6 ay içerisinde yönetmelik hükümleri zorunlu tutulmuştur.

Bu hüküm ile mevcut factoring şirketlerinden sermaye yapısı güçlü olanların ve gerçek anlamda factoring işlemi yapan şirketlerin sektörde kalması amaçlanmıştır, factoring işlemi adın altında ödünç para verme işleri ile uğraşan kişilerin ikrazatçılık faaliyetleri hakkında yönetmelik ile legal hale getirilen ve izin prosedürü ayrıntısıyla tanımlanan ikrazatçılık faaliyetlerine yönelmeleri sağlanmıştır.

Nitekim söz konusu süre 27 Haziran 1994 tarihinde dolmuş bu süre içerisinde daha önce kurulmuş bulunan 60 şirketin 43 tanesi sermayelerini artırarak Hazine Müsteşarlığına başvurmuş ve bu şirketlerden 34 tanesi belgelerini tamamlayarak yönetmelik hükümlerine tamamıyla intibak etmiştir.

Hazine Müsteşarlığına baş vurmamış olan ve Müsteşarlıkça verilen ek süreler içerisinde de uyum sağlamayan diğer şirketlerin ise yönetmeliğe göre factoring faaliyetinde bulunma izinleri kaldırılacaktır.

Yönetmeliğin yayım tarihinden sonra 5 yeni şirkete daha Hazine Müsteşarlığına kuruluş ön izni verilmiş, bu şirketlerden bir tanesi faaliyet izni olarak fiilen faaliyete geçmiştir.⁵²

XI. FACTORİNG SEKTÖR ANALİZİ

Hazine Müsteşarlığının 21 Aralık 1994 tarih ve 22148 sayılı resmi gazetede yayınlanan factoring şirketinin kuruluş ve çalışma esasları hakkında yönetmelikte ifade edildiği üzere factoring şirketleri “faturaya veya mal ve hizmet satışından doğmuş olduğunu tevsik eden diğer belgelere dayalı mal ve hizmet satışından doğmuş ve doğacak alacakları temellük ederek tahsilini üstlenen ve bu alacaklara karşılık ödemelerde bulunarak finansman sağlayan şirketlerdir” şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı yönetmelik gereğince söz konusu şirketlerin asgari sermayelerinin 75 Milyar TL.’sı olarak belirlenmesi nedeni ile bir ara 63 adet olan factoring şirket sayısı, mevcut sermayelerini istenilen düzeye çıkarılamayan bir kısım şirketlerin sektörden çıkarılması ile 1995 yılı sonunda 44’e düşmüş, 1996 yılı içerisinde 3 yeni şirketin sektöre katılımı ile bu sayı 47 adete ulaşmıştır.

Şirketlerin 1992 yılından 1994 yılına kadar bilanço yapılarındaki gelişmeler incelendiğinde;

⁵²Resmi Gazete, 21.12.1994, Sayı.2214.

Aktif Yapısı: Finansal aracılık sektöründe yer alan factoring sektörünün toplam varlıkları 1992 yılında 1.556.2 Milyar TL.'dan 1993 yılında %237.11 artarak 5.279.8 Milyar TL.'na, 1994 yılında ise %33.99 oranında artarak 7.074.2 Milyar TL.'na ulaşmıştır.

Toplam varlıklar içinde dönen varlıklarının payı aynı yıllar itibarıyla sırasıyla %99.25, %96.91 ve %92.14 olarak gerçekleşmiştir.

Bu payların yüksekliği kısa vadeli alacakların finansmanına yönelik faaliyette bulunmasından kaynaklanmaktadır.

Dönen varlıklar içinde sektörün factoring hizmetlerinden doğan ticari alacakları 1992 yılında %87.54'den, 1993 yılında %89.13'e yükselirken, 1994 yılında yaşanan kriz nedeniyle yapılan bir kısım portföy küçülmelerine bağlı olarak %77.12'ye gerilemiştir.

Sektörün özelliği nedeniyle duran varlıkların toplam varlıklar içindeki payı ise yıllar itibarıyla artış göstermekle birlikte sınırlı kalmıştır.

Pasif Yapısı: Sektörün toplam dış kaynakları, kaynak toplamı içinde mukayese yılları itibarıyla sırasıyla %90.58, %91 ve %86 pay almıştır. Bu payların yüksek oluşması bu tür finansal kurumların sektöre has karakteristiğine uygun olarak fonların ağırlıklı bir biçimde kısa vadeli yabancı kaynaklardan ileri gelmektedir.

Sektörün toplam kaynakları içinde özkaynak payı aynı mukayese yılları itibarıyla sırasıyla %9.42, %8.04 ve %4.00 oranlarında olmuştur. Özkaynaklar içinde ödenmiş sermayenin payı 1992'de, %70.19 iken, 1993 yılında %43.49'a gerilemiştir. 1994 yılında ise 30.06.1995 tarihine kadar sermaye artırımını konusunda yasal zorunluluk getirilmesine bağlı olarak bu oran %62.24'e

yükselmıştır. Factoring firmalarının özkaynaklar içindeki oto finansmanın payı ise %33.50 oranında belirmiş olup, oto finansmanın en önemli ögesini dönem kârları oluşturmuştur.

Sektör faaliyetinde yıllar itibarıyla oluşan oranlar aşağıda verilmiştir. ⁵³

Tablo II.6: Sektör Faaliyetinde Sektör Analizi

A. Likidite Oranları	1992	1993	1994
- Cari oran	123.4	130.0	127.0
- Asit test oranı	123.2	128.8	126.6
- Nakit oranı	136.0	12.8	25.9
- KV alacak/Aktif toplam	88.1	86.4	72.4
B. Finansal Oranlar			
- Özkaynak/Aktif toplam	9.4	8.0	14.0
- Yabancı K./Aktif T (Kaldıraç)	90.6	91.9	86.0
- Özkaynak/Yabancı K. (Borçlanma)	10.4	8.7	163.0
C. Devir Hızları			
- Alacak Devir Hızı	0.2	0.3	0.6
- Özkaynak Devir Hızı	1.8	2.7	2.9
-Aktif Devir Hızı	0.2	0.2	0.4

Kaynak: Factoring Derneği, Haziran 1996, s.13.

XII. TÜRKİYE'DE FACTORING ŞİRKETLERİNİN MALİ YAPISI

Hisse senetleri İKMB'de işlem gören üç factoring şirketinin toplu bilanço ve kâr zarar hesapları seneler itibarıyla mukayeseli olarak aşağıda gösterilmiştir. ⁵⁴

⁵³"Factoring Sektörü", Factoring Derneği, Aylık Bülteni, Haziran 1996, s.12-13.

⁵⁴ Factoring Derneği, s.14.

Tablo II.7: Türkiye’de Factoring Şirketlerinin Mali Yapısı (Milyar TL.)

	1994	1995	Artış %
Dönen Varlıklar	3934	7060	79.5
Factoring Alacakları	3368	6363	88.9
Duran Varlıklar	191	114	-40.5
Aktif Pasif	4125	7174	73.9
Kısa Vadeli Borçlar	3238	5229	61.5
Uzun Vadeli Borçlar	228	1094	384.5
Öz sermaye	661	851	28.8
Gelirler	1639	2003	22.2
Faaliyet Gideri	656	889	35.5
Faaliyet Kârı	983	1114	134
Diğer Gelir-Gider	378	192	-49.2
Finansman Gideri	-1034	-923	-10.7
Dönem Kârı	327	383	16.9
Vergi	-131	-125	-4.7
Net Kâr	196	258	31.3

XIII. FACTORING SEKTÖRÜ, SORUNLARI ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Factoring sektörünün içinde bulunduğu sorunlar ve çözüm önerileri aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

1. Mali piyasaların büyüklüğü genel olarak geniş tanımlı para arzının gayri safi milli hasılaya oranı ile ölçülmektedir. Bu oran gelişmiş Avrupa Ülkelerinde %70-80, Yunanistan’da %53, İrlanda’da %59, Uzakdoğu Ülkelerinde Tayland’da %77, Kore’de %45 iken Türkiye’de %26’dır. Türk mali piyasasının mali ana sorunu da piyasanın bu kadar sığ oluşudur. Bu piyasa küçüklüğü yanında devamlı

bütçe açıkları nedeni ile devletin piyasanın %80-%90'ına hakim oluşu sorunu daha da ağırlaştırmaktadır.

Türkiye'de düzenli ve nitelikli bir piyasaya kavuşabilmesi yukarıda konunun çözümüne bağlıdır. Çözüme ulaşılabilmenin temel şartı ise, devamlı yüksek enflasyonun yarattığı tüketim ekonomisi dolayısıyla arttırılamayan yurtiçi tasarrufların yükselmesini sağlayabilmektedir.

2. Bir sektörün işlerliği kapsadığı firma sayısından çok yapılan hizmetin niteliğine bağlıdır. Eğer sektörde yer alan bütün firmalar haksız rekabet yaratmayacak bir ortam içerisinde, hizmetlerini gerçekleştirmeye çalışıyorlarsa, bu hizmet kalitesini yükseltirken maliyetler ve dolayısıyla fiyatlarda azalmaya neden olur ve sonuçta maliyeti yüksek ve hizmet kalitesi düşük olan firmalar sektörü terketmek zorunda kalır. Bu gün Türk mali piyasasına yakın tarihlerde girmiş olmasından kaynaklanan bazı özel problemler bir tarafa bırakılırsa, factoring sektöründe de bu durum yaşanmaktadır. Sektördeki hukuki altyapı oluştuğça, bir yandan sayıları azda olsa gerçek factoring hizmetleri yapmadıkları halde sektörde yer alan firmalarla, vasıflı hizmet üretmeyen firmaların sektörü terk etmeleri beklenmelidir.

3. 1994 yılında çıkarılan factoring yönetmeliği, sektörün hukuki alt yapısını oluşturmanın ilk adımlarından biri olarak büyük önem taşımaktadır. Bu yönetmelik factoring hizmetlerini Türk mali piyasasına tanıtan ilk belgelerindendir.

Factoring yönetmeliği, factoring şirketlerinin kuruluş ve işleyişi ile ilgili hukuki bir çerçeve getirerek, daha sonraki yıllarda sektörü bir karmaşa içine sokacak, gelişmiş güzel factoring şirketi kurulmasını engellemiş ve böylece sektörün bugünkü yapısına olumlu katkılarda bulunmuştur.

4. Hukuki alt yapı eksikliklerine rağmen, bugün factoring şirketlerinin verdikleri hizmetler özellikle yurt dışı factoring hizmetleri Avrupa düzeyinde farklı değildir. Genel olarak factoring şirketlerinde hizmetlerin yüksek nitelikli ve tecrübeli elemanlarla yürütülmesi bu sonucu sağlayan en önemli etkidir. Bu açıdan sektörün Gümrük Birliği dolayısıyla önemli bir sorunla karşılaşması beklenmediği gibi, hukuki alt yapı sorunları çözülmediği takdirde yurtiçinde KOBİ'leri yurt dışında Türk dış ticaretini destekleyecek önemli bir sektör olma niteliği taşımaktadır.

5. Factoring sektörünün sorunları daha çok hukuki alt yapı eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu sorunlar kısaca şunlardır.

5.1. Sorunların başında factoring şirketlerinin KKDF mevzuatı karşısındaki durumuna açıklık kazandırılması gelmektedir. Bu sorunla ilgili olarak factoring şirketlerinin ihracatın finansmanı için yurt dışından sağlanan kredilerde %0 oranında KKDF'ye tabi olduğu gerçeğinin açıkça belirlenmesi, yurtiçinden sağlanacak olan kredilerde de KKDF'nin ihracatın finansmanında kullanılmak kaydı ile yine %0 oranının uygulanmasının sağlanması gerekmektedir.

5.2. Factoring şirketleri fonlanırken ödedikleri %5 BSMV'ye ilaveten müşteriye fonlarken de ayrıca BSMV tahakkuk ettirdikleri için mükerrer BSMV ödemektedirler. Halbuki factoring şirketleri yaptıkları işlemler açısından bankalara benzerlik göstermektedirler ve bu durum da bankalardan sağladıkları fonları için ödedikleri BSMV; aynı işlemleri yapan bankaların kendi aralarındaki işlemlerde adı geçen vergiyi %1 oranında ödemeleri nedeni ile haksız rekabet unsuru olmaktadır. Bu durum fonlanırken %1 BSMV uygulaması ile giderilebilir.

5.3. Factoring işlemlerinin iki önemli unsuru finansman ve devralınan özellikle ihracat alacağının tahsil edilebilmesi garantisidir. Özellikle factoring işlemlerinin gelişmediği ülkelerde diğer bir deyimle muhabir ağı bulunmayan

ülkelerde, garanti konusu büyük önem taşımaktadır. Bu sorunun çözümü, kredi sigortası ile ilgili alt yapının oluşturulmasına bağlıdır.

5.4. Factoring şirketleri aktiflerinin %70-%80'ni müşteri alacakları oluşturduğundan adı geçen şirketler için Merkez Bankası İstihbarat sisteminden yararlanabilmelerinin sağlanması büyük önem taşımaktadır.⁵⁵

⁵⁵F Sng, Setörü Sorunları ve Çözüm Önerileri", Factoring Derneği, Aylık Bülten, s.1-2.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FACTORİNG'İN BENZER FİNANSAL ARAÇLARLA KARŞILAŞTIRILMASI VE FACTORİNGİN FİRMAYA (MÜŞTERİ) ULUSAL EKONOMİYE VE AB'YE ETKİLERİ

I. FACTORİNGİN BENZER FİNANSAL ARAÇLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

I.1. Factoring ve Forfaiting

Forfaiting işlemi, ihracat factoring ile bazı benzerlikler göstermekle birlikte, her iki finansal kurum arasındaki farklılıklar vardır. Forfaiting işlemi genellikle mal ve hizmet ihracından doğan ileri bir tarihte vadesi gelecek bir alacağın daha önce bu hakkı elinde bulunduranlara başvurma (rücü) hakkı olmaksızın satın alınmasıdır. Başka bir deyişle, forfaiting işlemi ihracatçıya rücü sözkonusu olmaksızın ihracattan doğan alacakların satın alınmasıdır. Böylece ihracatçı, forfaiting işlemiyle tahsil edilmeme riski ve tahsil yükümlülüğü de bankaya (forfaitere) ait olmak üzere alacağını peşin para karşılığı satmaktadır.⁵⁶ Bu işlem ihracat factoring'inden şu noktalarda ayrılmaktadır;

- Forfaiter (alacağı satın alan) iktisadi risk (alacağın tahsil edilmemesi riski) yanında politik riskleri de (konverbilite ve transfere ilişkin risk moratoryum, ödeme yasakları gibi) üstlenir. Buna karşılık factoring şirketi gerçek alacağın iktisadi

⁵⁶ KOCAMAN, s.27.

bakımdan elde edilebilmesinin riskini üstlenir fakat politik risklerden sorumlu değildir.

- Forfaiting işleminin konusunu yatırım malları oluşturur. Oysa factoring'in konusu tüketim malları, kısa vadeli yatırım malları ve hizmet edimleridir.

- Forfaitingın konusunu orta vadeli (6 ay, 5 yıl arası) alacaklar, factoring'in konusunu ise 30-120 gün (bazen 180) gün arasındaki alacaklar oluşturur. Factoring kısa vadeli alacakların finansman biçimidir.

- Factoring'de kural olarak alacağın %90'ı finanse edilirken forfaitingde iskonto miktarı çıkarıldıktan sonra alacağın nominal değeri finanse edilir.⁵⁷

1.2. Poliçenin İskontosu İşlemi ve Factoring

Müşteri ile banka arasında yapılan iskonto sözleşmesi gereği müşteri poliçeleri bankaya ciro etmekte ve ciro edilen poliçelerin bordrosunu bankaya vermektedir. Banka, poliçelerin tahsis ettiği kredi limitlerini aşıp, aşmadığını poliçe borçlularının mali durumunu araştırmakta ve olumlu bulduğu takdirde poliçe tutarından vade tarihine kadar işleyecek ara dönem faizlerini, komisyon miktarlarını masrafları indirerek bakiyeyi müşterinin serbestçe tasarruf edebileceği hesabına geçirmektedir.

Görüldüğü gibi poliçenin iskontosunda factoring'de olduğu gibi müşteriye vadeden önce peşin ödeme yapılmaktadır. Bu benzerliğe karşın, her iki işlem arasında esaslı farklılıklar mevcuttur.

- İskontoya konu alacakların vadesinde tahsil edilmemesi durumunda, banka protesto hakkını kullanmakta, fakat senedin tahsili ile ilgili bir girişimde bulunmamaktadır. Vade sonunda senet bedeli ödenmezse, banka gerek müşteri ile arasındaki ilişki gereği sahip olduğu talep hakkını, poliçeden doğan rücu haklarını

⁵⁷ İlker PARASIZ, *Uluslararası Finansman*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 25.03.1994, s.369.

kullanma imkanına sahiptir. Böylece banka iskonto işlemine alacağın tahsil edilmemesinin bedelini üstlenmemektedir. Factoring işleminde ise (gerçek factoring'de) factoring şirketi, bu riski üstlenmektedir.

- Factoring işleminde müşteri hatta gelecekteki alacaklarını factoring şirketine devretmektedir. Buna karşılık iskonto işleminde bir kıymetli evrakın cirosu söz konusudur. Poliçe (banka) muhatap tarafından kabul edilmiş olmadıkça bir alacaktan dahi söz edilmesi mümkün değildir.

- Factoring işleminde tahsil işlemi de dahil olmak üzere factoring şirketi çeşitli hizmet edimlerini üstlenmekte, fakat iskonto işleminde banka sadece ödememe halinde protesto-işlemini gerçekleştirmektedir.

- Factoring işleminde alacaklar, factoring şirketine önceden topluca temlik edilmektedir. Oysa poliçenin iskontosu işleminde poliçelerin cirosundan öngörülen şekil şartlarının her bir poliçe için ayrı ayrı yerine getirilmesi zorunludur.

- İskonto işleminde banka senedin vadesine göre alacağı faiz komisyon ve giderleri peşin tahsil eder ve senet bedelinin geri kalan kısmını müşteriye öder. Oysa factoring'de faiz, komisyon ve harçlar peşin ödenen kısımdan değil de, bir tasarruf hesabında alıkonulan bakiye kısmından kesilir.

I.3. Temlik Kredisi ve Factoring

Temlik kredisi, işletme sahibinin (müşterinin) mevcut veya gelecekteki alacaklarının bir kısmını veya tamamını teminat amacıyla bankaya temlik ederek kredi ihtiyacını karşılamasıdır. Temlik kredisinin factoring sözleşmelerinde olduğu gibi müşterilerinin işletmesiyle ilgili alacaklarını kapsaması ve temlikin, önceden toptan temlik şeklinde yapılması mümkündür. Bununla beraber temlik kredisi factoring işlemine göre esaslı farklılıklar göstermektedir. Şöyle ki:

- Gerçek factoring'de alacaklar teminat amacıyla temlik edilmemekte,

factoring şirketi borçlunun ödememesi riskini üstlenmektedir. Oysa temlik kredisinde alacaklar teminat için temlik edilmektedir ve alacağın tahsil edilmemesinden doğan risk alacaklarını temlik ederek kredi alan firmanın üzerindedir.

- Factoring temel unsuru olan hizmet edimleri temlik kredisinde mevcut değildir.

- Temlik kredisinde -factoring aksine- banka borçlunun ödememesinin riskini üstlenmediğı için açılacak kredinin limitini belirlemede borçlunun ödeme gücünü değil de, müşterinin ödeme gücü esas alınacaktır.

I.4. İhracat Kredi Sigortası ve Factoring

İhracatçının mal ve hizmet ihraç ettiğı müşterilerinin ödeme gücünü kaybetmesi veya ödemek istemesine karşın politik olaylar sonucu ödemede bulunamaması nedeniyle karşılaştığı zararları teminat altına alan sigorta türüne ihracat kredi sigortası denir.

İhracat kredi sigortası vasıtasıyla alacaklarını teminat altına aldirmek isteyen ihracatçı girişeceği işlemlere ilişkin bir teklifle bankaya başvurur. Bankanın yaptığı incelemelerden sonra, banka ile ihracatçı arasında sigorta poliçesi imzalanır. Banka ihracatçının bildirdiğı her bir alıcı için limit tayin eder. Bu limit, poliçede belirtilen risklerden doğacak zararlar dolayısıyla bankanın tazmin edeceği azami miktardır.

Görüldüğü gibi factoring'de factoring şirketinin borçlunun ödememesinin tüm riskini üstlenmesine karşılık, ihracat kredi sigortasında kısmi bir risk üstlenilmekte, kalan kısma ilişkin risk müşteri üzerinde kalmaktadır. Bundan başka, factoring işleminde factoring şirketi tarafından çeşitli hizmet edimleri üstlenilmektedir.

I.5. Akreditif ve Factoring

Akreditif, uluslararası ticarete uygulanan bir ödeme biçimidir. Tarafların sözleşmeye ödemenin akreditifle yapılacağını yazmaları halinde, alıcı (ithalatçı) kendi ülkesindeki bankaya başvurarak mal bedelini bankaya yatırır veya bunu kredi olarak sağlar ve akreditif mektubunda yazılı belgelerin ibraz edilmeleri şartı ile mal bedelini ödemesi talimatını bankaya verir. Bu banka genellikle ihracatçının bulunduğu ülkedeki bir diğer bankayı, akreditifin açıldığını ihracatçıya bildirmesi ve belgeler ibraz edilince parayı ödemesi için yetkilendirir. Böylece satıcının bizzat alıcının ülkesine gidip belgeleri ibraz etmesi gerekmez. Kendi ülkesindeki bankaya ibraz ederek sattığı malın bedeline kavuşur.

Akreditif açılmasına gerek olmaksızın factoring şirketinin garantisi altında mal satmak imkanı, ihracat factoring'ini cazip kılmaktadır.⁵⁸

II. FACTORİNG İŞLEMİNİN FİNANSAL ETKİLERİ

II.1. Firma (Müşteri) Üzerindeki Etkileri

Factoring işlemi, factoring hizmetini talep eden müşteri açısından çeşitli faydalar sağlar. Factoring müşteri üzerindeki başlıca etkileri şunlardır.

II.1.1. Finansman Etkisi

Factoring işlemi her şeyden önce müşterinin nakit sorununu çözerek ona finansman sağlar. Genellikle 30-120 gün (bazen 180 gün) vadeli alacaklarını factoring şirketine devreden müşteri, vadeden önce bu alacakların karşılığını nakit olarak elde etmek suretiyle firmasının nakit sorununu çözmüş olur. Bu özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından son derece önemlidir.

⁵⁸ KOCAMAN, s.28-31.

Müşteri böylece kısa vadede alacaklarını kredilendirmiş olmaktadır. Factoring vasıtasıyla firmanın acil çalışma sermayesi ihtiyacı giderilmektedir.

Bu etki, factoring şirketinin borçlunun (ödememesi) riskini üstlenmesi ile tamamlanmaktadır. Böylece müşteri borçlusunun ödememesi endişesinden kurtulmak suretiyle, kendisine sağlanan avansı (peşin ödemeyi) en iyi şekilde kullanabilmek imkanına kavuşmaktadır.

II.1.2. Büro ve Personel Giderlerinden Tasarruf

Daha önce de belirtildiği gibi hizmet edimleri factoring işleminin vazgeçilmez unsurudur. Müşteri alacaklarını factoring şirketine devretmek suretiyle alacağın yönetimini de factoring şirketine bırakmış olmaktadır. Çünkü bundan böyle alacakların yeni sahibi factoring şirkettir.

Factoring şirketi, borçluların muhasebesini (ticari defterlerini) tutar. Borçluya kendi adına ihtarda (örneğin, temerrüt ihtarı) bulunabilir, alacağı kendi adına tahsil ve takipte bulunabilir. Bunun dışında çok çeşitli hizmet edimleri de üstlenmiş olabilir.

Gerçi müşteri bu hizmetler karşılığında factoring şirketine belli bir komisyon ödemektedir. Fakat buna karşılık bu işlemlerin kendisi tarafından yürütülmesi halinde katlanacağı büro ve personel giderlerinden de önemli ölçüde bir tasarruf sağlamaktadır. Ayrıca factoring şirketi bu hizmetlerin yerine getirilmesi sırasında elde edeceği yan bilgileri (muamele vergisinin ve provizyonların hesaplanması, işletme istatistiklerinin çıkarılması, vs.) de ek bir ücrete gerek olmaksızın müşteriye sunar.

Bundan başka, factoring yoluna başvuran müşterinin denetleme giderleri azalır. Çünkü denetleme elemanları kendileri için gerekli bilgileri doğrudan factoring şirketinden alır.

Factoring hizmetlerinin müşteriye sunduğu bu çok çeşitli hizmetlerin maliyeti ile müşterinin ödediği komisyon karşılaştırıldığında müşterinin kârlı olduğu görülür. Böylece müşteri muhasebe, tahsil ve takip gibi bir işletme için çok zaman kaybına yol açan kısır işlerle uğraşmaktan kurtulacak, tüm faaliyetini malın tedariki, üretimi ve satışı gibi gerçek ve verimli çabalar üzerinde yoğunlaştırabilecektir. Bir başka deyişle bu hizmetlerin başkası tarafından üstlenilebilmesi dolayısıyla sağladığı para ve zaman tasarrufunu üretime aktarabilecektir. Bunun daha çok özkaynaklarına dayanmak zorunda olan ve piyasadan kredi sağlaması kolay olmayan küçük ve orta ölçekli işletmeler için önemi büyüktür.

Ayrıca müşteri sağladığı bu nakitle alacaklısına ödemede bulunarak iskonto etkisinden yararlanma imkanına sahip olacaktır.

II.1.3. Pazarlama Etkisi

Factoring işlemi geliştikçe factoring şirketlerinin sundukları hizmet edimleri çeşitlenmektedir. Öyle ki günümüzde factoring şirketleri arasındaki rekabette sunulan bu hizmetlerdeki çeşitlilik belirleyici olmaktadır. Muhasebe, ihtar ve tahsil gibi klasik hizmet edimleri yanında, özellikle pazara ilişkin araştırma ve öneriler yeni hizmet edimleri olarak göze çarpmaktadır.

Gerçi factoring işleminin uygulandığı ilk zamanlardan beri müşteriye yabancı pazar hakkında bilgi verme çok önemli bir yer tutmuştur. Bugünkü factorların atası sayılan satış acenteleri yerel pazarın özelliklerini, oradaki para birimini, tartı ve ölçü işlemlerini iyi bilen kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bugün bu işlemlerin sunulması çok daha kolaylaşmıştır. Teknolojik gelişmeler, factorun her türlü pazarlama bilgisini bir paket halinde sunabilmesine imkan tanımaktadır.

Factoring şirketi sürekli bir ilişki olan factoring ilişkisinin kurulmasından sonra müşterisinin firmasının verimli bir şekilde çalışmasıyla yakından ilgilenir.

Özellikle profesyonel yöneticiler tarafından yönetilmeyen firmalar açısından bu danışmanlık hizmetinin önemi son derece büyüktür.

Factoring şirketi bünyesinde yer alan pazarlama uzmanları müşteriye çalışılan iş kolundaki pazarın özellikleri hakkında bilgi sunarlar. Factoring şirketleri sadece mevcut durumu analiz etmekle kalmayıp, gerekiyorsa müşteriye yeni faaliyet alanları ve yeni pazarlar da önerirler. Böylece müşterinin etkin bir şekilde çalışması amaçlanmaktadır.

II.1.4. Teminat Sağlama Etkisi

Buna kredi sigortası etkisi de denilmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, gerçek factoring şirketi borçlunun ödememesinin, yani alacağın tahsil edilmemesinin riskini üstlenmektedir. Böylece müşteri alacağının tahsil edilip, edilemeyeceğini düşünmekten kurtulacak ve ticari girişimini daha cesur bir şekilde gerçekleştirecektir. Borçluların ödeme gücünü (kredibilitesini) factoring şirketi araştıracaktır.

Gerçi factoring şirketi şüpheli alacakları satın almama hakkını saklı tutmaktadır. Fakat factoring şirketinin borçlunun ödememesi riskini, hatta %100 oranında üstlendiği dikkate alınırsa onun borçluların ödeme gücünü araştırmasını ve şüpheli olan alacakları satın almayı ret etmesini normal karşılamak gerekir. Factoring şirketi, daha başlangıçta müşterinin alacaklarını topluca devralmakta, fakat -daha sonra yaptığı araştırma sonucunda- şüpheli gördüğü alacak veya alacakları ret etmek imkanını saklı tutmaktadır. Başka bir deyişle, factoring şirketi, daha başlangıçta şüpheli olan alacakların ödenmemesi riskini değil de, başlangıçta sağlam fakat vade tarihinde tahsil edilmeyen alacakların ödenmemesi riskini üstlenmektedir. Aksini düşünmek müşterinin sağlam alacakları kendisine alıkoyup şüpheli alacakları factoring şirketine devretmesine yol açardı ki, bu da factoring'in amacı ile bağdaşmaz.

Bu suretle sağlanan risk üstlenme, kredi sigorta aracılığı ile risk üstlenmeye oranla müşteri açısından daha düşük maliyetli olmaktadır.

II.1.5. Kârlılık Rantabilite) Etkisi

Factoring işlemi sadece işletmenin nakit sorununu çözmekle kalmaz aynı zamanda işletmenin kârının artmasına da yol açar. Çünkü factoring çerçevesinde sunulan hizmetlerin amacı, müşterinin firmasının etkin bir şekilde işletilmesidir.

Factoring şirketi, müşteriye vereceği danışmanlık hizmeti ile onun verimli bir şekilde çalışmasını ve dolayısıyla cironun artmasını sağlar. Ayrıca çeşitli hizmet edimlerinin factoring şirketi tarafından üstlenilmesi sonucu, müşteri bu konudaki giderlerinden de tasarruf etmiş olmaktadır. Sonuçta factoring işleminin finansal etkisi sadece işletmeye nakit sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda işletmenin etkin bir şekilde işletilmesine de neden olmaktadır.⁵⁹

II.2. Ulusal Ekonomi Üzerindeki Etkileri

Son yıllarda, Türkiye’de önemli gelişmeler kaydeden factoring’in uluslararası alanda ihracatçıya ve ithalatçıya sağladığı avantajlarla birlikte ulusal ekonominin gelişmesi yönünden katkılarını irdelemek factoring’in yerleşmesi ve pratikleşmesi açısından önem arz etmektedir.

İhracat factoring’in de ihracatçının yabancı ülkelerde faaliyet gösteren alıcıları tanıması, haklarında istihbarat yapması ve onlarla anlaşması yabancı ülke mevzuatı lisanı açısından zor olmaktadır. Factora başvuran ihracatçı sadece yurt içinde yerel factor ile muhatap olmakta; yabancı ülke mevzuatını ve lisansını bilmemekten kaynaklanan sorunları yaşamamaktadır. İhracat bedellerinin ise çok büyük bir kısmı vadesi beklemeden peşin olarak alınabilmekte; dolayısıyla dövizin ülkeye hemen gelmesi kâr edememe riskini azaltmaktadır.

⁵⁹ Berna KOCAMAN, *Finansal Açından Factoring*, Ankara, 1992, s.77-79.

Her yeni yıl başında yurt dışındaki bankaların ülkeler için limit belirlemesi söz konusu olduğundan, factoring ile sağlanan finansman bankalardaki Türkiye limiti dışında ek bir limit tahsisi sağlamaktadır.

Yabancı alıcıların vadeli mal alma isteklerine uyma, dışarıya daha çok açılma, sağlanan finansman ile hammadde alımında fiyat iskontosundan yararlanma, ticarete rekabet şansını artırma gibi avantajlarıyla factoring ülke ihracatının artmasına, dış ticaret açığının azalmasına da katkıda bulunabilecektir.

İthalat factoring' in de ise ithalatçı akreditif açmaktan ve komisyon maliyetini yüklenmekten kurtulmakta, mal bedelini vadesinde factora ödemekte; dolayısıyla vadeye kadarki zamandan ve paradan tasarruf edebilmektedir.

Yurt içine yönelik alım-satım işlemlerinde, bir ürünün tüketiciye ulaşması zincirinde birkaç el değiştirmesi sonucu vade farkı ödenmesi malın tüketiciye yüksek fiyatla gitmesine sebep olmaktadır.

Factoring uygulamasıyla birlikte malın birkaç el değişmesi sona ereceğinden vade farkı sonucu katlanan faizler ortadan kalkacaktır. Tahsilat sorunu çözümleneceğinden imalatçılar alıcıların vadeli satış talebine olumlu cevap verebilecek, bu gelişmeler satışların artmasına ve ticaretin canlanmasına yol açacaktır.⁶⁰

Factoring'in Ulusal Ekonomi üzerindeki etkilerini Mikro Ekonomik açıdan ve Makro Ekonomik açıdan inceleyebiliriz.

II.2.1. Mikro Ekonomik Açıdan

24 Ocak 1980 kararlarının yürürlüğe girmesiyle birlikte uygulamaya konulan ihracata dönük ekonomi politikalarının gereği olarak ortaya çıkan uluslararası

⁶⁰ ÖĞÜLMÜŞ, s.53.

rekabet gerçeği, kamu otoritesi ve bankalarımızca da çok iyi algılanarak, yeni dış ticaret bankacılık teknikleri, yeni finansman modelleri, yeni ürünler ve yeni mali kurumlar gündeme gelmiş ve uygulamaya başlanmıştır.

Factoring'de bu yeniden yapılanmanın, ürün çeşitliliğinin ve dışa açılmanın bir sonucu olarak sektörümüze girmiş, gerek iç gerekse dış ticaretin finansmanında giderek önem kazanan bir alternatif finansmanı aracı olarak Türkiye'de uygulama alanı bulmuştur.

Türkiye'de factoring ile ilgili çalışmaların 1988 yılında bankalar bünyesinde başladığı ve daha sonra milletlerarası örnekleri gibi önce bankaların işbirliği ile bağımsız birer şirket haline dönüştükleri görülmektedir. Daha sonra banka ortaklığı olmadan da şirketleşme örnekleri çoğalmıştır.

Hazine Müsteşarlığının verilerine göre;

1992'de 14

1994'de 63

1995'de 45

1996'da 47, factoring şirketi faaliyet göstermektedir.

1994 krizi önemli sayıda kuruluşun sektörden çekilmesine neden olmuştur. Krizin yarattığı durgunluk yanında, Ödünç Para Verme İşleri Hakkında 90 ve 545 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler ve buna bağlı olarak çıkarılan "Factoring Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik" in getirdiği asgari sermaye koşulunu bazı şirketlerin yerine getirememeleri sayısal azalmanın nedenleri olarak sayılabilir.

Dünya'da ve Türkiye'de, yurt içi ve yurt dışı factoring hacimleri, firma sayıları Tablo III.1, Tablo III.2 ve Tablo III.3'de verilmektedir. Tablonun verililişinin nedeni; Dünya'daki yurt içi factoring işlem hacmi ile Türkiye'deki yurt

içi factoring işlem hacmi arasında ekonomik açıdan oransal mukayese yapılabilmesi amaçını taşımaktadır.

Tablo III.1. Dünya’da Factoring Hacmi (Milyon \$) (1995 Yılı)

Kıta	Firma Sayısı	Yurtiçi	Yurtdışı	Toplam
Avrupa	312	191.336	17.445	208.784
Amerika	111	69.860	2.960	72.820
Afrika	10	2.050	80	2.130
Asya	200	51.013	2.698	53.711
Avustralya	20	2.470	110	2.580
Toplam	653	316.729	23.296	340.025

Kaynak: İktisadi Araştırmalar Vakfı, 1996, s.22.

Tablo III.2. Türkiye’de Factoring Hacmi (Milyon \$) (1995 Yılı)

Firma sayısı	Yurtiçi	Yurtdışı	Toplam
45	800	300	1.100

Kaynak: İktisadi Araştırmalar Vakfı, 1996, s.22.

Tablo: III.3. Factoring Ciro su (Milyon \$)

Yıllar	Dünya	Türkiye
1991	266.370	183
1992	264.309	454
1993	260.844	970
1994	294.926	870
1995	340.025	1.100

Kaynak: İktisadi Araştırmalar Vakfı, 1996, s.22.

İşlem hacmi olarak bakıldığında;

Kısa zamanda önemli mesafeler alındığı görülmektedir. 1994 krizini yaşamamış olsaydık, bu artışın çok daha önemli rakamlara ulaşacağını söylemek yanlış olmaz.

Yurtiçi factoring, dünya uygulamasında da en büyük payı almağa devam etmektedir. 1995 yılının 340 milyar dolarlık hacminin %95'i hala yurtiçi factoring'dir. Uygulamanın bu boyutlarda olmasının en büyük nedeni; batı ülkelerinin gelişmiş ve globalleşme sürecini yaşayan sistemlerinin sağladığı fonlama olanakları yanında kredi sigortası sisteminin sağladığı avantajlardır.

Ülkemize gelince; 1995 yılının 1.1. milyar dolarlık factoring hacminin %95'i yurtiçi factoring'dir.

Halâ çözemediğimiz ama umutlu olduğumuz çifte BSMV (Banka Sigorta Muameleleri Vergisi) uygulaması ve bankalararası piyasa gibi, günlük borçlanma olanağına sahip olmamak gelişme hızını kesen ve yüksek maliyetler nedeniyle rekabet şansını azaltan nedenlerdir.

Türk ekonomisinin içinde bulunduğu şartlar, factoring şirketlerinin orta ve uzun vadeli borçlanmasına imkan tanımaktadır. Tahvil yoluyla borçlanma, ekonominin içinde bulunduğu koşullarda ve tasarrufçunun tercihleri doğrultusunda mümkün değildir. Yurtiçinden 2 yıl gibi vadelerde kredi bulabilme olanağı yoktur.

Securitisation (Menkul kıymetleştirme) mümkün değildir. Factoring şirketlerinin aktif yapılarını oluşturan alacaklarının temlikli olması nedeniyle mümkün değildir. Yurtdışı fonlama olanakları kısıtlıdır. Bütün bu nedenlerle factoring şirketleri bankaların kısa vadeli ve oldukça pahalı kredilerine mahkum olmaktadır.

Kredi sigortası sisteminin henüz başlatılmamış olması da büyük bir eksiklik. Sigorta Murakebe Kanunundan başlayarak yasal düzenlemelere ihtiyaç

vardır. En önemlisi Türkiye’de alacak davalarının çok uzun sürmesi bu olanağı kısıtlamaktadır. Ancak ihtisas mahkemelerinin kurulması, ve icra iflas mevzuatının günün koşullarına uydurulması ile takip müessesesi hızlanabilir. ⁶¹

II.2.2. Makro Ekonomik Açıdan

Tablo III.4’de Factor Chain International (FCI) tarafından yayınlanan seneler itibariyle Dünya FCI üyeleri ve Türkiye factoring ciroları Tablo III.5’de Kıtalar itibariyle 1996 yılı, yurt içi, yurt dışı ve toplam factoring ciroları, yine Tablo III.6’da 1995’-1996 ikinci yarısı itibariyle factoring cirosu sektörel dağılımı mukayesesi ve Tablo III.7’de ise dış ve toplam factoring cirosu sektörel dağılımı verilmektedir.

Bu tabloların ışığı altında, Dünya ve Türkiye’deki factoring ciro miktarlarının seneler itibariyle artış oranları, yurt içi ve yurt dışı factoring ciro miktarları, Kıtalar itibariyle factoring cirosunun dağılımı vb. çok yönlü ekonomik analiz düşünülmüş ve Türkiye’deki factoring gelişimi ve hacmi olarak Dünya genelindeki durumu ortaya konulmuştur.

Tablo III.4. Factoring Pazarı (Ciro Milyon Dolar)

Yıllar	Dünya	FCI Üyeleri	Türkiye
1990	244.327	98.938	100
1991	266.370	104.537	183
1992	264.309	106.907	454
1993	280.844	110.908	970
1994	294.926	130.166	870
1995	340.025	161.802	1.100
1996	395.940	170.236	1.950

Kaynak: Factor Chain International, 24.2.1997.

⁶¹ İsmail EMEN, “Türkiye’de Factoring’in Genel Esasları”, Semineri, Yazılı Metin Notları, İKV, C.III, İstanbul 1996, s.21-24.

Tablo III.5 1996 Yılı Factoring Pazarı (Ciro Dağılımı) %_{cma}

	Yurtiçi	Yurtdışı	Toplam
Avrupa	224.246	21.377	245.623
Amerika	70.041	3.305	73.346
Afrika	4.045	100	4.145
Asya	66.554	2.932	69.586
Avustralya	3.130	110	3.240
Toplam	368.116	27.824	395.940
Türkiye	1.500	450	1.950

Kaynak: Factor Chain International, 24.2.1997.

Tablo III.6 Factoring Ciroosu Sektörel Dağılımı %_{cma}

Sektörler	1995 2. yarısı		1996 2. yarısı		Artış (%)	
	Dış	Toplam	Dış	Toplam	Dış	Toplam
Sanayi	7.367.942	25.581.647	26.769.188	83.338.872	263.3	225.8
Tekstil	2.874.533	5.690.838	8.971.303	17.842.565	212.1	231.5
Gıda	1.770.281	6.823.440	4.968.269	15.640.801	180.6	129.2
Otomotiv	1.484.709	2.130.707	4.504.282	7.894.321	203.4	270.5
Dayanıklı T. M.	423.868	1.234.425	1.038.163	3.484.972	144.9	182.5
Fax, Bilgisayar	26.444	210.927	240.022	4.478.526	807.4	2.023.3
Makina Techizat	434.905	3.282.916	1.137.472	6.155.537	161.5	87.5
Kimya, İlaç	227.647	1.545.560	744.112	10.248.833	226.9	563.1
Kağıt, Orman	125.555	843.551	-	3.295.564	-	290.7
Demir, Çelik	-	-	2.891.407	3.505.327	-	-
Diğer	-	3.819.283	2.274.158	10792.426	-	182.6
Hizmetler	1.140.252	6.296.778	5.052.023	27.805.247	343.1	341.6
Ticaret	1.048.885	2.911.587	4.947.389	18.676.799	371.7	369.7
Turizm	-	73.905	71.773	1.757.456	-	2.278.0
Eğitim	-	70.415	-	244.123	-	246.7
Sağlık	672	775.077	-	1.249.919	-	61.1
Ulaştırma	90.168	466.868	10.542	1.929.615	-88.3	313.3
İnşaat	-	926.992	-	2.295.845	-	147.7
Yayın-Film-TV	-	840.212	-	5.967.940	-	610.3
Diğer	527	231.722	22.319	684.550	4.135.1	195.4
DİĞER	-	93.636	-	16.955	-	-81.9
TOPLAM	8.508.194	31.972.061	31.821.211	111.161.074	274.0	247.7

Kaynak: Factor Chain International, 24.2.1997.

1997

Tablo III.7 1996 Yılı Factoring Ciroosu Sektörel Dağılımı

Sektörler	Dış	Toplam
Sanayi	37.292.625	130.491.612
Tekstil	13.174.973	28.785.781
Gıda	6.237.742	24.573.010
Otomotiv	4.920.171	9.152.692
Dayanıklı Tüketim M.	1.458.701	4.934.654
Fax, Bilgisayar	403.644	5.030.435
Makina Techizat	1.732.827	12.771.733
Kimya, İlaç	928.651	16.759.827
Kağıt, Orman	343.903	6.112.333
Demir, Çelik	4.753.981	8.039.383
Diğer	3.338.032	14.112.493
Hizmetler	6.239.780	42.101.944
Ticaret	6.047.867	20.034.518
Turizm	102.239	3.160.802
Eğitim		351.912
Sağlık	3.114	1.805.691
Ulaştırma	64.241	3.947.118
İnşaat		3.474.960
Yayın-Film-TV		7.624.194
Diğer	22.319	1.702.749
DİĞER		65.832
TOPLAM	43.532.405	172.659.388

Kaynak: FCI, 24,2,1997, Circular 2228.

Bu veriler ışığı altında Dünya, FCI üyesi şirketler ve Türkiye açısından factoring pazarındaki gelişmeler aşağıdaki şekilde değerlendirilebilir.

Dünya:

- Dünya factoring cirosu 1996 yılında, 1990 yılından beri en yüksek artış oranına ulaşmıştır. (%16.4) 1990-1996 döneminde ortalama yıllık gelişme oranı ise %8.6'dır.

- Dünya factoring cirosunun %93'ünü yurtiçi %7'sini yurtdışı factoring oluşturmaktadır.

- Dünya factoring cirosunun %62'si Avrupa, %18.5'i Amerika, %17.6'sı Asya, %1.1 Afrika ve %0.8'i Avustralya'da gerçekleşmiştir.

- Toplam ciro içinde yurtdışı factoring payının en yüksek olduğu kıta Avrupa (%8.7) endüşük olduğu kıta Afrika (%2.4)'dür.

- Dünya yurtdışı factoring hacmi özellikle 1994 yılından başlayarak, yurtiçi factoring hacmine göre daha hızlı bir artış göstermiş, 1990-1996 dönemi ortalama yıllık artış hızı %13.3 olarak gerçekleşmiştir.

FCI Üyesi Şirketler:

- FCI üyesi şirketlerin 1996 yılı toplam cirosu, dünyadaki gelişime ayak uyduramamış, dünya cirosu artışının (%16.4) oldukça altında bir artış (%5.2) göstermiştir. Bu cironun 1990-1996 dönemi yıllık ortalama gelişme hızı (%9.8) ise halen dünya cirosu gelişme hızının (%8.6) üzerindedir.

- FCI üyesi şirketlerin 1996 yılı toplam cirosunun %92.1'i yurtiçi, %4.6'sı ihracat ve %3.3'ü ithalat factoring işlemlerinden kaynaklanmaktadır. Yurtiçi cironun %15'ini fatura iskontosu, %85'ini oluşturmaktadır.

- FCI üyesi şirketlerin yurtdışı factoring cirolarındaki artış 1996 yılında bir önceki yıla göre önemli derecede gerilemiştir. 1995 yılı artışı %32.9, 1996 yılı artışı %2.1'dir. Bu duruma rağmen yurtiçi factoring cirosunun 1990-1996 dönemindeki gelişme hızı (%12.7) toplam cirodaki gelişme hızının (%9.8) üzerindedir.

Türkiye:

- FCI verilerine göre Türkiye'nin factoring cirosu 1996 yılında bir önceki yıla göre %77.3 artarak 1950 milyon dolara ulaşmıştır. Bu cironun %76.9'u yurtiçi, %23.1'i yurtdışı factoring işlemlerinden oluşmaktadır. Yurtdışı factoring içinde ihracat ve ithalat factoring payları sırası ile %90.5 ve %9.5'dir.

- Türkiye'de 1990-1996 döneminde, dolar bazında, toplam factoring cirosunun yıllık ortalama gelişme hızı %73, yurtdışı factoring cirosunun gelişme hızı ise %34 dolaylarındadır. Bu durum giderek daha fazla yurtiçi factoring yönünde işlem yapıldığının göstergesidir.

Türkiye'nin yurtdışı factoring cirosunun %94.1'ni Batı Avrupa ülkeleri, %3.1'i Amerika ve geri kalanını diğer ülkelerde yapılan factoring işlemleri oluşturmaktadır. Batı Avrupa ülkelerinden İngiltere, İtalya, Almanya, Fransa ve Danimarka'nın toplam yurtdışı factoring cirosu içersindeki %81.6'dır.

FCI üyesi 12 Türk Factoring şirketinin toplam factoring cirosu içindeki payı, yurtiçi factoring işlemlerinde %54.8 ve yurtdışı factoring işlemlerinde ise %92.6'dır.⁶²

Bütün bunlara ilave olarak, KOBİ'lerin Ulusal Ekonomideki rolleri ve önemleri, factoringle olan ilişkilerine değinmek gerekmektedir.

⁶² 1996 yılı Dünya Factoring Cirosu ve Dağılımı, Factoring Derneği, Aylık Bülten, 1997, s.4-5.

Türkiye’de KOBİ kavramı, daha doğrusu küçük ve orta ölçekli işletmelerin konuşulmaya başlanması, onların sorunlarına eğilmeye başlanması, Gümrük Birliği ile birlikte başlamıştır. Aslında küçük ve orta boy işletmeler Türkiye’nin ekonomik varlığında önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye’nin ekonomik varlığında nasıl bir yer tuttuğu ise rakamlarla özetlenebilir. Toplam nüfusumuz içerisinde 25 milyonluk bir kesimi KOBİ’ler teşkil etmektedir. Yani, 25 milyonluk nüfusu KOBİ’leri oluşturan şirketler beslemektedir ve bunların 5 milyon adedi de sayısal olarak KOBİ’dir. KOBİ’ler, Türkiye’de toplam işletme sayısının da %98.8’ini oluşturmaktadır. KOBİ’ler toplam istihdamın %53’ünü karşılarken, Toplam Katma Değeri’nde %60’ını karşılamaktadır. Aynı oranlar toplam istihdam için Almanya’da %60, Japonya’da %80 Toplam Katma Değer için ise, Almanya’da %45, Japonya’da ise %50’dir. Toplam yatırımlar içinde yaklaşık %26’lık bir pay taşırken dış satıma katkıları %60’ları bulmaktadır. Buna karşın KOBİ’ler kredi pastasından başka bir deyişle finansal sektörlerden ancak %4’lük bir pay almaktadırlar. KOBİ’lerin %64.3’lük bölümü hiç bir kredi kullanmazken geri kalan %35.7’lik bölümünde daha çok ticari kredi, yani piyasa kredisi kullanmaktadırlar. KOBİ’lerin %52.5’lik bir kısmı ise hiç teşvik görmezken, tanınan teşvikte daha ziyade tekstil için olmaktadır.(*)

KOBİ’lere yatırım kredisi anlamında, 50 milyarlık yatırımları için teşvik verilmektedir. Bu kaynak, KOBİ’ler özellikle makine ve teçhizat için yatırım kredisi şeklinde verilmektedir. Ancak KOBİ’lerin çok önemli sorunları bulunmaktadır. Gümrük Birliği ile birlikte, özellikle rekabet gücü açısından bakıldığında KOBİ’lerin finansman açısından gerçekten rekabet edemeyecek düzeyde oldukları görülmektedir. KOBİ’ler yatırımlar bakımından devletin bu yeni teşvikleriyle bir yere geleceklerdir, ama KOBİ’lerin birde işletme sermayesi sorunu bulunmaktadır ve bunu yaşamaktadırlar.

(*)1992 TOBB Verileri, 1992.

Bugün KOBİ'lere Halk Bankası aracılığı ile 50 milyarlık yatırım, 5 milyarlık da işletme kredisi verildiğini düşünelim. KOBİ olarak malınızı 60 gün vadeyle sattığınızı varsayalım. Dolayısıyla vadenin gelmesini bekleyeceksiniz. Bu zaman zarfında Devletten Halk Bankası aracılığı ile aldığımız %20 ya da %30 faizde olsa o krediyi ödemekte belki zorlanacaksınız. İşte factoring burada çok önemli bir destektir. 60 gün beklemek yerine temlik factoring'de temlik ettiğiniz fatura anında size bir kaynak yaratacaktır.

DİE Sanayi işyerleri sayımı sonuçlarına göre; Gıda, Tekstil, Orman, Kağıt, Kimya, Taş ve Metal imalat sanayi sektörlerinde yer alan küçük, orta ve büyük ölçekli sanayi işletmelerine ait işyeri sayısı istihdam ve katma değer rakamları verilmektedir. Buna göre (1-9) çalışanlı işletmeler 185.387 işyeri sayısı ile toplam içinde %94.3 oranı ile en büyük çoğunluğu oluşturmakta ve bu işletmelerde %35.7 oranı ile 544.519 kişi istihdam edilmektedir. Çalışan başına yatırım, kapasite, verimlilik ve katma değer vb gibi kriterler esas alınarak yapılacak bir değerlendirmede (1-9) çalışanlı işletmelerin çok sıhhatli bir yapıda olmadıklarını göstermektedir. Diğer yandan ise ürünlerini tanıtımında yetersiz kaldıkları, atıl kapasitelerinin yüksek ve Devlet desteklerinden yeteri kadar yararlanamadıkları anlaşılmaktadır. Burada yapılması gereken; (1-9) çalışanlı işletmeler için (10-49) ölçeğine büyümelerinin sağlanması yönünde özel teşvik ve desteklerin verilmesi, atıl kapasitelerinin değerlendirilerek verimliliklerinin artırılması ve bu işletmelerin ekonomiye olan katkılarının en üst düzeye çıkarılması gereğidir. (*)

Özetle factoring modası geçecek bir finansman tekniği değil, bilakis evrenselleşen bankacılık sektörünün terketmek zorunda olacağı sahaları, yani orta ve küçük ölçekli işletmelerin iç ve dış finansmanını kapsamı içine alarak devamlı büyüyecek bir üründür. ⁶³

(*) DİE Verileri, 1992.

⁶³ Rengin EKMEKÇİOĞLU, "Türkiye'de Factoring'in Gelişmesi İçin Alınacak Tedbirler ve İzlenecek Politika" Semineri, Yazılı Metin Notları, İKV, C.III, İstanbul 1996, s.56-58.

II.3. AB Açısından

AT tek pazar organizasyonundan beklenen en büyük gelişmelerden biri uluslararası ticarete tüm kısıtlamaların ortadan kaldırılması, akreditif yerine açık hesap işlemlerinin uygulanacak olmasıdır.

Ancak açık hesap yoluyla yapılan ticaret (open account trading) şekli, mal bedellerinin malın tesliminden itibaren veya belli bir süre sonra ödenmesine dayanmaktadır. Bu ticaret şeklinde mal bedellerinin ödenmemesinin riski yüksek olduğu için karşılıklı çok önem taşımaktadır. Mal bedellerinin vadesi geçtiği takdirde bedele, zaman farkına göre faiz eklenmektedir.⁶⁴

Tablo III.8'de factoring sektör gelişimi ve Tablo III.9'da ihracatın ülkelere göre dağılımı verilmektedir.

Tablolarda yer alan ekonomik verilerden; AB'ye yapılan toplam ihracat içinde factoring'le yapılan ihracatın payı, seneler itibariyle yurt dışı factoring gelişimi ve hacmi ve AB'ye üye ülkelerin toplam yurt dışı factoring hacmi içindeki payları vb. ekonomik kıstaslar ışığında, factoring'in AB açısından taşıdığı önem açıklanmıştır.

Tablo III.8 Factoring Sektör Gelişimi (Milyon \$)

Yıllar	Yurtiçi	Yurtdışı	Toplam
1993	700	270	970
1994	650	220	870
1995	800	300	1100
1996	1500	450	1950

Kaynak Dünya, 3 Ekim 1997, Yıl.2, Sayı 21.

⁶⁴ ÖĞÜLMÜŞ, s.34.

Tablo III.9 İhracatın Ülkelere Göre Dağılımı (Milyon\$)

AB Ülkeleri	1993	% Pay	1994	% Pay	1995	% Pay	1996	% Pay
							Ocak-Eylül	
Fransa	771.3	5.0	851.2	4.7	1032.6	4.8	777.2	4.7
Belçika-Lüksemburg	293.9	1.9	371.0	2.0	451.4	2.1	348.6	2.1
Hollanda	517.0	3.4	621.0	3.4	736.4	3.4	554.1	3.4
Almanya	3654.3	23.8	3934.3	21.7	5037.6	23.3	3676.6	22.4
İtalya	750.3	4.9	1033.6	5.7	1455.8	6.7	1069.4	6.5
İngiltere	835.1	5.4	888.9	4.9	1134.5	5.2	888.5	5.4
İrlanda	22.7	0.1	32.8	0.2	47.6	0.2	38.4	0.2
Danimarka	84.4	0.5	91.6	0.5	133.3	0.6	107.6	0.7
Yunanistan	118.2	0.8	168.9	0.9	209.7	1.0	157.4	1.0
Portekiz	45.2	0.3	44.0	0.2	59.6	0.3	54.7	0.3
İspanya	196.2	1.3	231.9	1.3	354.4	1.6	261.8	1.6
İsveç	67.1	0.4	86.1	0.5	105.5	0.5	84.4	0.5
Finlandiya	16.4	0.1	31.2	0.2	41.5	0.2	31.6	0.2
Avusturya	226.6	1.5	249.0	1.4	275.1	11.3	207.7	1.3
AB Toplamı	7598.7	49.5	8635.3	47.7	11070.8	51.2	8257.9	50.3
Genel Toplam	15345.1	100.0	18105.9	100.0	21635.9	100.0	-	100.0

Kaynak: DİE, DPT, 1996, s.68.

Yukarıdaki tablolarda yer alan verilere göre factoring'in AB'deki olası etkileri şu şekilde sıralanabilir;

- FCI verilerine göre; Türkiye'nin factoring cirosu 1996 yılında bir önceki yıla %77.3 artarak 1950 milyon dolara ulaşmıştır. Bu cironun %23.1'i yurtdışı factoring işlemlerinden oluşmaktadır. Yurtdışı factoring cirosu içersindeki ihracat factoring payı %90.5'dir.

- Türkiye yurtdışı factoring cirosunun %94.1'nin Batı Avrupa ülkeleri factoring işlemleri oluşturmaktadır. AB ülkelerinden İngiltere, İtalya, Almanya, Fransa ve Danimarkanın toplam yurtdışı cirosu içerisindeki payı %81.6'dır.

- FCI verilerine göre Türkiye'nin factoring cirosu içerisindeki yurtdışı factoring cirosu seneler itibarıyla 1993'de %27.84, 1994'de %25.29, 1995'de %27.7 ve 1996'da %23.05 olmuştur.

- Türkiye'nin yurtdışı factoring cirosunun artış hızı seneler itibarıyla 1995 senesinde %36.36, 1996 senesinde %50'dir.

- FCI üyesi 12 Türk factoring şirketinin, yurtdışı factoring cirosu içerisindeki payı %92.6'dır.

- Türkiye'de 1990-1996 döneminde dolar bazında yurtdışı factoring cirosunun gelişme hızı %34 dolaylarındadır.

- 1996 yılında AB ülkeleri İngiltere, İtalya, Almanya, Fransa ve Danimarka'ya factoring kanalıyla gerçekleştirilen ihracat miktarı takriben 365 milyon dolardır.⁶⁵

- AB ülkelerine yapılan ihracatın takriben %3'ü factoring kanalıyla gerçekleşmektedir.

Factoring, Türk Malî piyasalarımıza ihracatta vadeli uygulamaya geçiş sürecinin başlatılması ile girmiş ve vadeli ihracatın tekniği olarak uygulanmaya başlanmıştır. Factoring'in dış ticaretimizdeki gelecekteki gelişimini, potansiyelini ifade edebilmek bakımından Avrupa Birliğine aday bir ülke olduğunu belirtmek gerekir.

⁶⁵ "Factoring Pazarı", **Factoring Derneği**, Aylık Bülteni, 1996, s.1-5.

Türkiye, Gümrük Birliği süreci ile birlikte Avrupa Birliği'ne uyum politikalarına hız vermiştir. Dış ticaretimizin Avrupa Birliği ülkeleri ile olan payı %45'dir. Avrupa Birliği, Türkiye'nin en büyük ticari partneri durumundadır. Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesi ile birlikte özellikle kotaları, tarife dışı engellerin kaldırılması ile birlikte başta tekstil olmak üzere ihracatımızın Avrupa Birliği içindeki payının daha da artacağı beklentisi, Gümrük Birliği öncesi devamlı ifade edilmiştir. Bu beklentilerle özellikle tekstil sektöründe hızlı bir yatırım süreci yaşanmış ve halâ devam etmektedir. Bazı önemli Avrupa Birliği ülkelerinde yaşanan resesyonun özellikle tekstil ihracatını menfi etkilediğini ifade etmekle birlikte uzun vadede Avrupa Birliği içindeki payının artacağından şüphe yoktur.

Türkiye'nin ihracatında yer alan ürünlerin büyük bölümü, başta tekstil olmak üzere factoring'e nicelik ve nitelik olarak fevkalade uygun ürünlerdir.

İhracatta önemli payı olan Avrupa Birliği ülkeleri, daha genişletirsek OECD ülkeleri neredeyse ihracatın 2/3'ünü oluşturmaktadır. Bu ülkelerde factoring fevkâlade yaygındır ve gelişmiş bir finansman yöntemi olarak kabul görmektedir. Diğer taraftan factoring uygulanmasına geçmiş veya geçmek üzere olan ülke sayısı başta Doğu Avrupa ülkeleri olmak üzere devamlı artmaktadır.

Avrupa Birliği, Türkiye'den Gümrük Birliği çerçevesinde gümrük tarife sisteminin uygulanmasını isteme yanında Birliğin uyguladığı rekabet politikasına uyum göstermesini de istemektedir. Bu uyum politikaları içinde factoring gibi yeni tekniklerin milletlerarası normlara uygun geliştirilmesi de zaruri görülmektedir.

Avrupa Birliği içinde evrensel bankacılık anlayışına uygun olarak finansal hizmet yelpazesini genişleten Avrupa Bankaları, factoring, forfaiting, leasing gibi hizmetlerini ayrı şirketler kurarak ihtisaslaşmaya ve bu şekilde daha uygun rekabet koşulları yakalamağa çalışmaktadırlar.

Avrupa Birliği Mâli piyasalarına entegrasyonunu da hedefleyen Türkiye'nin uyum için aynı adımları atması gerekmektedir.

Bu bakımdan factoring modası gelecek bir finansman tekniği değil., bilakis evrenselleşen bankacılık sektörünün terketmek zorunda olacağı sahaları (orta ve küçük ölçekli işletmelerin iç ve dış finansmanı gibi) kapsamı içine alarak devamlı büyüyecek bir üründür.

Sınırların ve halen kullanılan ithalat-ihracat prosedürlerinin ortadan kalkması öngörülen Avrupa Tek Pazarı, dış ticaret hesaplarında akreditifi terkederek acık hesap ödeme şekillerini gündeme getireceğinden; bu gelişme doğal olarak factoring piyasalarına olumlu yansıyacaktır.

Bu açıdan gerek Türk mali piyasaları gerekse kamu otoritesi olarak bu sürece hazırlanması ve factoring'in kurumsallaşması ve yaygınlaştırılması için özellikle dış ticaretin teminatlandırılması ve finansmanında rekabet gücü kazanabilmesi için her türlü desteğin gösterilmesi gerekir.

Dış Ticaret Müsteşarlığının tahminlerine göre dünya ihracatı 2000 yılında 5 trilyon 787 milyar ABD Doları ile 7 trilyon 67 milyar ABD Doları arasında değişecektir. Eğer Türkiye'nin dünya ihracatındaki 1994 yılı payı olan %43 önümüzdeki yıllarda aynı kalırsa, 2000 yılı ihracatımız 27.9 milyar dolar ile 43 milyar dolar arasında gerçekleşecektir.

Gerek ürün gerekse ülke bazındaki avantajlar dikkate alınırsa factoring'in 2000'li yıllarda ülke ihracatından en az %15 pay almaması için hiçbir neden yoktur.⁶⁶

⁶⁶ EMEN, s.23-25.

II.4. Risk Ölçme Açısından

Dünyada uluslararası factoring işlemlerinin yurt içi piyasa işlemlerine göre payı çok düşük kalmaktadır. Bu durum, öncelikle iç piyasa işlemlerinin dış ticaret işlemlerine göre çok daha yüksek ciro lu olmasından ileri gelmektedir. Yüksek getiri, yüksek risk kuralına göre de iç piyasa işlemlerinin uluslararası işlemlere göre büyük hacimli olmasına karşın daha fazla risk içerdiği görülmektedir.

Uluslararası factoring'de tüm risk, muhabir factor tarafından onaylanıp üstlenildiğinden fazla bir tehlike yaratmamaktadır.

İç piyasa işlemlerinde ise, işlem sayısı ve cirosu fazla olduğundan alıcılar hakkında istihbarat yapılması, risklerin tespit edilmesi için iç piyasadaki alıcılarla ilgili risk merkezleri gerekmektedir. Yabancı ülkelerde databank denilen, alıcılar hakkında bilgilerin depolandığı veri bankaları bulunmasına karşın Türkiye'de yaygın risk santralizasyonu mevcut değildir. Çok şubeli bankalar istihbarat ağı açısından diğerlerine göre daha avantajlı olmalarına karşın factoring kriterlerine uygun bilgi kaynağı oluşturulması özel çalışmalar gerektirmektedir.

Türkiye'de risk santralizasyonu yasa ile yalnızca T.C. Merkez Bankası'na tanınmıştır. Bunun yanı sıra, Yapı ve Kredi Bankası'nda senet protestoları için kullanılan bir databank bulunmaktadır. T.C. Merkez Bankası'nda bulunan risk merkezi ancak kendi bünyesindeki kredi risklerini belirlediğinden her ikisi de factoring'in verimli bir şekilde uygulanması bakımından yeterli özellikler taşımamaktadır.

Yerel factoring'in önemli bir potansiyele sahip olmasıyla beraber yüksek risk de içermesi nedeniyle risk ölçme amaçlarına uygun risk merkezlerinin kurulması gerekmektedir. Öte yandan risk merkezleri, bankaların factoring grupları veya şirketlerine sahip olmaları dolayısıyla bir başka bakımdan da önem taşımakta olup risk merkezlerinde yerel firmalar hakkında oluşacak databank ticari kredilerin sağlıklı kullanılmasında da bankalara etkinlik ve güven sağlayacaktır.⁶⁷

⁶⁷ ÖĞÜLMÜŞ, s.36.

SONUÇ

1980 sonrasında izlenen liberal politikalarla Türk ekonomisi dışa açılmaya başlamıştır. Dışa açılmanın en belirgin kanıtlarından biri de Türk bankalarının yurt dışında faaliyet göstermeye başlamaları ve yabancı bankalarında Türkiye’de şube açarak bankacılık yapmaları olmuştur. Türkiye ekonomisinde izlenen dışa açılma hareketleriyle artan yabancı bankaların şube açma girişimleri, Türk bankacılık sisteminde bankaların yeniden yapılanmasına ön ayak olmuştur. Ekonomide belirli sektörlere fon sağlayan az şubeli iktisat bankaları doğmuştur. Çok şubeli bankalar ise sahip oldukları geniş şube ağları ile tüketici kredileri, kredi kartları, seyahat çekleri, leasing, factoring, forfaiting gibi yeni hizmetleri müşterilerine sunmaya başlamışlardır.

Dünyada çok eski çağlardan beri bilinen ancak Türkiye’de 1988 yılında uygulamaya başlanan “factoring” büyük hacimli kredili satış yapan firmaların bu satışlardan doğan ve doğacak olan haklarının factor adı verilen finansal kuruluşlar tarafından satın alınması olarak tanımlanabilecek bir faaliyettir.

Factoring faaliyeti, alacakların tahsilatı, finansman sağlama, garanti verme ve risk üstlenme gibi temel fonksiyonları yanında pazar araştırması, kredi istihbaratı, muhasebe kayıtlarının tutulması gibi yan işlevler de içermektedir.

Faaliyet alanlarına ve niteliğine göre çeşitli türlere ayrılan factoring temelde satıcı, factor ve alıcı arasından işlemektedir. Uluslararası factoring’de alıcı ve satıcının farklı ülkelerde faaliyet göstermeleri, ikili factor sistemi gerektiğinden burada factoring dört taraflı işlemektedir.

Factoring'de factor yaptığı harcamalar ve üstlendiği riskin karşılığı olarak müşteriden belli oranda bir komisyon talep etmektedir. Türkiye'de yurt dışına yönelik satışlarda %0.75-%2.5 oranında alınan bu komisyon, daha fazla risk içeren yurtiçi satışlarda %2.5, %3 oranlarında olmaktadır. Factor ayrıca, müşterisine vadeden önce yaptığı mal bedelinin %80'ni oranındaki peşin ödeme karşılığında iskonto bedeli olmaktadır. Yurt dışı satışlarda libor ve risk marjına bağlı olarak değişen bu oran, yurtiçi satışlarda güncel TL kredi faiz oranlarıyla rekabet etmektedir.

Dünya'da factoring'in çıkış noktası tekstil ticareti ile olmuştur. Avrupalı üreticilerin Amerika'da ki tüccarlara yaptığı tekstil ihracatında aracılık eden kişilere "factor" denilmiştir. Bu kişiler, malları Avrupalı üreticilerden alıp, Amerikalı tüccarlara götürmekte ve mal bedelini tahsil edip üreticilere ödemekteydiler. Zamanla, alıcıları iyi tanıyan aracılar malları Amerika'ya götürürken bedelini üreticilere iskontolu olarak peşin ödemeye başlamışlardır. Factoring'in esas gelişimi ve bugünkü anlamda uygulanması ise II. Dünya Savaşından sonra 1950'li yıllarla 1960'lı yılların başında olmuştur.

Günümüzde, tüm dünyada, 40 ülkede yaklaşık 450 factoring şirketi faaliyet göstermektedir. Dünya factoring piyasasında ABD ve İtalya ilk sıraları paylaşmaktadırlar. Almanya'da ise bazı yasal sınırlamalar, factoring'in gelişmesini engellemektedir. İngiltere'deki factoring piyasasında ise farklı faaliyet grupları olmuştur. Dünyada toplam factoring hacminde yerel factoring en büyük paya sahip olmakla beraber uluslararası factoring hacmi de her yıl artış göstermektedir.

Uluslararası factoring'de factorlar arasındaki işbirliğini sağlamak amacıyla dünya genelinde muhabir ağı oluşturulmuştur. Günümüzde dünyada dört büyük factor kuruluşu mevcuttur. Bunlardan FCI'nın 94, International Factorsun 41, Hellerin 31, Lombard Natwestin 1 üyesi bulunmaktadır.

Türkiye’de factoring faaliyetleri önce, dünya örneklerinde de olduğu gibi bankaların kendi bünyelerinde kurdukları factoring birimleri tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Ancak, factoring’de karar mekanizmasının daha esnek oluşu ve factoring hesaplarının bankanın kendi hesaplarıyla karışması riski nedeniyle bankaların sahip veya ortak olduğu factoring şirketleri ortaya çıkmıştır.

Factoring, öncelikle, kısa vadeli tüketim mallarının satışında uygun bir işlemdir. Factoring’e konu olan malların başında tekstil gelmektedir. Dünyada factoring hacminin %30’unu tekstil malları oluşturmaktadır. Factoring için uygun olan diğer mallar içinde işlenmiş gıda, deri, ayakkabı, oyuncak, mobilya, cameşya önde gelmektedir.

Dünya genelinde factoring için özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Türkiye’de de özel bir mevzuat bulunmamakta; bu da yasal yükümlerin yorumlanmasında farklı görüşlere neden olmaktadır. factoring’in işleyişinde ve gelişmesinde aksaklıklara yol açabilecek bu tür hukuki ve mali sistemdeki belirsizliklerin bazı düzenlemelerle açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

Ülkemizde 1994 yılına kadar factoring konusunda ayrıca bir yasal düzenlemeye gidilmemiş ve bu işlemler Türk Ticaret Kanunu ile Borçlar Kanununun genel hükümlerine tabi tutulmuştur. Böylece bu konuda yasal bir boşluk ortaya çıkmış ve gerçekten factoringle uğraşan şirketler ile tefeci durumundaki şirketleri birbirinden ayırmak mümkün olmamıştır. Yasal boşluktan kaynaklanan olumsuzlukların giderilmesi amacıyla Bakanlar Kurulu 30.09.1983 tarihli ve 90 sayılı ödünç para verme işleri hakkında kanun hükmünde kararnamenin bazı maddelerini değiştirmiş ve 27.06.1994 tarihli Resmi Gazetede yayımlayarak yürürlüğe koymuştur. Ayrıca KHK’nın verdiği yetkiye dayanarak Hazine Müsteşarlığına “Factoring Şirketlerinin Kuruluş ve Çalışma Esasları” hakkında yönetmelik 21.12.1994 tarihli Resmi Gazete yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelikte factoring şirketlerinin sermaye miktarının TL. olarak, 75

milyardan az olamayacağı belirtilmiştir. Ayrıca sözkonusu şirketlerin Hazine Müsteşarlığınca istenen bilgi ve belgeleri periyodik olarak göndermeleri zorunlu hale getirilmiştir. Aynı yönetmelik çerçevesinde, factoring şirketlerinin Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı tarafından denetleneceği kaydedilmiştir. Yasal düzenlemelerin en büyük yararının factoring şirketi adı altında çalışan, ancak yaptıkları işin niteliği itibarıyla tefeci görünümünü veren şirketlerin piyasadan ayıklanması olacağı ifade edilmiştir.

Önümüzdeki yıllarda, Dünyada ve Türkiye’de factoring etkinliği sürecektir. Özellikle Türkiye’de factoring’in yeni bir teknik oluşu sebebiyle, geliştirilmesi gerekmektedir. AB pazarının güçlü rekabetine karşı Türk finansman sisteminin dayanması ve ayak uydurulabilmesi için Leasing, factoring, kredi kartı gibi hizmetlerin yaygınlığı sağlanmalıdır. Alıcılar hakkında istihbarat yapılması, kredi kullananların izlenmesi, risk analizi önemini sürdürecektir.

2000’li yıllara hazırlık olan 1990’lı yılların sonuna yaklaşırken hukukî ve malî sorunlarını çözmüş factoring’in malî piyasalarımızda önemli bir yeri olacağına ve Türk ekonomisine üretim, hizmet ve dış ticaret konularında çağdaş bir finansman yöntemi olarak hizmetler vereceğine olan inancımız sonsuzdur.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- EKMEKÇIOĞLU,Rengin : “Türkiye’de Factoring’in Gelişmesi İçin Alınacak Tedbirler ve İzlenecek Politika” Semineri, Yazılı Metin Notları, İKV, C.III, İstanbul 1996.
- EMEN, İsmail : “Türkiye’de Factoring’in Genel Esasları”, Semineri, Yazılı Metin Notları, İKV, C.III, İstanbul 1996.
- GEGENSCHILD, Binder : **Die Entwicklung des Modernen Factoring**, Fritz Knapp Verlag Frankfurt am Main, 1987.
- KOCAMAN, Arif : **Dünyada ve Türkiye’de Factoring**, Ankara 1991.
- KOCAMAN,Berna : **FİNANSAL AÇIDAN FACTORING**, Ankara, 1992.
- KUNTAL, Erden : “Bankalar Kanunu Açısından Factoring İşlemi”, **Bankacılar**, S.5, Temmuz 1991.
- MARTINEK, Michael : **Moderne Vertragstypen**, Band 1, Leasing und Factoring
- ÖĞÜLMÜŞ, Levent : **Factoring**, T.İş Bankası AŞ., İktisadi Araştırmalar ve Planlama Müdürlüğü, Nisan 1995.
- ÖZAKMAN, Cumhuri : “Factoring’in Teorik Esasları ve Dünya Uygulaması” Semineri, Yazılı Metin Notları, İKV, C.I, İstanbul 1991.